یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر- ندان چیقا باشلاغان	سه‌نتابر (ایلول) 1934	ساند 58

بوساندا:

1 — شرقی توركستان فاجعه‌سی وه اونك بزگه بیردیگی درس باش مقاله

2 — بویوك توركستان شاعری آبای ایسه‌ن تورسون

3 — توركستاندا برنچی ییش ییللق یكونی طاهر

4 — آذری، تاتار وه قریملی صنعتكارلار
توركستان صحنه‌له‌رنده یاش توركستانلی

5 — توركستاندا پاختا ایكینی-تأریخنده‌ن «توركستان پاختا خوجالغی» ندان

6 — قافقاسیا قونفه‌دراسیون میثاقی چوقای اوغلی مصطفی

7 — قافقاسیا قونفه‌دراسیون میثاقی «استقلال» دان

8 — موسقوا وه تورك قومموٌنیست فرقه‌سی مصطفی

9 — آطنه‌ده ده‌ره‌كچی

10 — توركستان خبرله‌ری

11 — تورلو خبرله‌ر

12 — آبای (ابراهیم) قونانبای اوغلی‌نك رسمی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سایغیلی اوقوچیلاریمزغا مراجعت

«یاش تورکستان»نگ کوب مادی آغیرلقلار ایچنده چیقیب تورغانلغی کیمسەدەن یاشیرین ایمەس. بونگ اوستنه کوب یرلەرده آغیر مادی شرائط ایچنده یاشاماقدا بولغان یورتداشلاریمزغا مجموعەمزنی پولسز یوباروب تورماق مجبوریتیدە توشوب، وضعیتمز برآزدا آغیر لاشیب تورادر. باشقارمامزغا کیلیب تورغان مراجعتلار مجموعەمز تیراژینی آرتیریش لزومینی، ملی مسئلەمزنگ آلیب بارا یاتقان شکلی ایسه مجموعەمز حجمینی کینگەیتیش کیره کلگینی کورسەتوب تورسادا ایچنده بولوندوغمز مادی آغیرلق بوگا یول بیرمەی تورادر. اونگچون بز اوقوچیلاریمزغا آبونه، مادی امکانی بولغان یورتداش وه دوستلاریمزغا یاردەم مسئلەسینی قایتادان ایسلەتیب اوتمه کچی بولامز. مجموعەمزنی پول تولەب آلوچی وه منتظم کیلیری بولوب آبونه تولەرلك وضعیتده بولغان اوقوچیلاریمزنگ آبونه بورجلارینی وقتندا تولەب تورماقله ملی نشریاتمزغا یاردەمده بولونمالارینی اوتونەمز.

تورکستاننی سیویچی یورتداش وه دوستلاریمزدان ملی نشریاتمزنی ملی مسئلەمزنگ طلبنه یاقینلاشیرلق بر نسبتده کینگەیووینه امکان یاراتودا هەر تورلو یول ایله یاردەمده بولونولارینی سورایمز. باشقارما

دوقتور ظاهر شاکر بیکنك

«تورکستان پاختا خوجالغی»

نام اثری تورکستان پاختاچیلغی حقندا تورك تیلنده یازیلغان اڭ مهم بر کتابدر. دەگەری 10 فرانسز فرانقی.

آدرەس: «یاش تورکستان» باشقارماسی.

*

باشقارمادان: ازمیرلی عثمان علی بیك توغانمزنگ آوغوست آیندا یوللادیغی یوز فرانق وقتندا ایریشدی.

شرقی تورکستان فاجعەسی وه اونك بزگه بیردیکی درس

«تایمس» غازیتاسینگ 34 .8 .14 تاریخلی نسخەسنده چیقغان بر خبرده شرقی تورکستان-اورومچی ختای حکومتی کوچلەرینگ کاشغارنی اشغال ایتدیکلەری بیلدیریلەدر. ایمدیگەچه کاشغارنی اوز قولندا توتوب توروچی دونگەن کوچلەری باشچیسی ما-جو-اینگ ساویت روسیه گه قاچغان. بو خبرنی بیروچی اینگلیز غازیتاسی «بونگله ایمدیلك شرقی تورکستان حادثەلەرینی بیتتی دیب حسابلاش ممکن. او یردەکی عصیان حرکتی اوز اوزندەن بوغولدی وه یەکیدەن یاواش-یاواش ختای حاکمیتی تقرر ایته باشلادی» دیدر.

ختای حکومتی کوچلەرینگ کاشغارنی آلغانلیغینی بز خصوصی منبعلاردان‌دا بیلەمز. بونگله شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتینگ برنچی دورەسی قاپاندی دیمه کدر. فقط او فجیع بر صورتده قاپاندی. عصیان ایتکەن خلقنگ وه تورك عالمی کوپچیلیگینگ بو کونەریلیشکه باغلادیغی امید تحقق ایته آلمادی.

بز بو یرده شرقی تورکستان حادثەلەرینی وه اونگ جریانینی خلاصه ایتب، اوندان نتیجەلەر چیقارماقچی بولامز.

شرقی تورکستان کورەشی 4 ییل دوام ایتدی. بو حرکت، اوزینگ مختاریتی بتیریلیب، ختای أدارەسی قورولوشندان ناراضی بولغان قومول اهالیسینك اورومچی ختای أدارەسنه قارشی عصیانی ایله باشلانمشدی. عینی زماندا ختاینك قانسو وه شانسی ولایتلەرنده کوب رول اویناب کیله یاتقان مشهور دونگەن «ما» عائلەسندەن یاش گەنەرال ما-جو-اینگ اوزینك بویوك قارداشلاری راضیلیغی ایله کوب گنه قوت توپلاب شرقی تورکستانغا کیچمەك وه اورومچیدەگی قتای والیسینی قووب چیقارماق حرکتنده ایدی. اورومچیگه قارشی برابر حرکت ایتمەك مسئلەسنده دونگەنلەر بیلەن قومول قوزغالانچیلاری آراسندا آگلاشما توزولدی. فقط کوب اوزاماسدان هەر ایکی طرفنك تعقیب ایتدیگی مقصدنك باشقا بولغانلیغی

آڭلاشيليب قالدى. قومول توركله‌رى اوروم‌چى گه قارشى كوره‌شده ما-
جو-اينگ گه يارده‌م ايتمه كله اوزله‌رينگ ايسكى مختاريتلى أداره‌له‌رينى
قازانماقنى اويلاديلار. ما-جو-اينگ ايسه قومول توركله‌رينگ حقلارينى
اويلاب‌دا اوتورمادى... او اوروم‌چى‌ده‌كى ختاى واليسينى قووب يرينه
اوزى اوتورماقچى بولدى وه شرقى توركستان توركله‌رى اوچون‌ايمديگه
قادار كيلگه‌ن قتاى أداره‌سنده‌ن فرقلى بولووى شبهه‌لى بولغان اوز سيسته-
مينى قورماقچى بولدى. بو صورتله متفقله‌رنگ آراسى آچيلدى. ما-جو-
اينگ كوچله‌رينگ حركتى شرقى توركستان توركله‌رينه ايسكيده‌كى
تورك-دونگه‌ن چيكيشمه‌له‌رينى ايسله‌تدى. نتيجه‌ده أولكه‌نگ جنوبى قسمى
كاشغاريا هه‌م دونگه‌نله‌رگه هه‌م‌ده اوروم‌چى گه قارشى كوره‌شوب ،
مملكتنگ تولوق استقلالينى طلب ايتدى. فقط بو مهم دعوانى يوروتوچى
شرقى توركستان تورك خلقينگ اوز آرا كوچلو ، ساغلام بر برلگى
بولمادى. أولكه‌نگ جنوبى قسمندا بر تورلو قيليب برلك تأمين ايتيلگه‌ن
بر چاغدا ، شمال قسمنداغى تورك اهالى استقلال دعواسى بايراغينى‌مدافعه
ايتمه‌مه كله گنه قالماسدان ، حتى ختاى كوچله‌رى صفنده اوروم‌چى گه يار-
ده‌م ايتدى. داها سوگرا شمال وه جنوب قسمى أهاليسى آراسندا برآز
آڭلاشما تأسيس ايتيله باشلاغان بولسادا ، حركتله‌رنده حقيقى ساغلام بر
تساند ياراتيلا آلمادى. بو آرالقدا شرقى توركستان توركله‌رينك اوستنده-
كى ايگ آغير يوك ، قبيله رقابتله‌رى ، قبيله فتنه‌له‌رى باش بيردى.

بوندان تام ايكى ييل اول آقسودا شرقى توركستان جمهوريتى‌اعلان
ايتيلدى. بو زمان شرقى توركستان توركله‌رى برلگى تأسيس ايتيلگه‌ن
بولوب كوروندى. فقط بو تيشقى كورونوشكه رغماً ايچكى تارتيشمالار
خلق كوچينى بيتيرمه كده ، قوروتماقدا دوام ايتدى. يوكسه‌ك ملى غايه
يرينى تورلو شخصلارنگ منفعت وه منصب‌پرستلكله‌رى توتدى. هه‌ر كيشى
هه‌ر نه قيمتگه اوتورسادا اوزى باش ، اوزى رهبر بولوشنى توشوندى.

شو نقطه‌ده مرحوم يعقوب بيكنى ايسله‌ب كيتيش جوده اورنندا بولسا
كيره‌ك. اونگ حركتنده‌ن بحث ايتوچى تاريخچيله‌ر يعقوب بيكنگ شرقى

توركستاندا بر دولت برلگى ياراتو غايه‌سنه قارشى چيقوچيلارنى هيچ آيا-
ماغانليغينى ، بونداى قارشيلقلارنى هيچ بر تردد كورسه‌تمه‌ى اورتادان كو-
ته‌رگه‌نينى يازادرلار. يعقوب‌بيك يالغز «قولى آغير» ، شدتلى گنه بولماغان.
او عينى زماندا كوب آڭلى بر كيشى ايدى. بوتون روس وه اينگليزمنبعلا-
رى يعقوب‌بيكنك عقلى وه‌قابليتنده‌ن عينى‌درجه‌ده تقدير كار برلسانله بحث
ايته‌درله‌ر. 1870نچى ييلى فيبرالندا كاشغاردا يعقوب بيك ايله شخصاً كو-
روشكه‌ن اينگليز سياحى گه‌ئوآرد ، اونگ درايت وه قابليتنده‌ن آلدينى
تأثير آستندا ، «اگرده اورتا آسيا تيشقى تضييقلاردان آزاد بولونسايدى ،
مقرر يعقوب بيك ايكنچى چيگيزخان بولوب چيقار ايدى» ديدر. اوندان
بر ييل سوگرا يعقوب بيكنى كورگه‌ن ايكنچى بر اينگليز سياحى شاودا
يعقوب بيكنگ عقل وه ئه‌نه‌رژيسنده‌ن تقدير كار بر لسانله بحث ايته‌در.

بز يعقوب بيكنك تاريخى رولى وه اونگ شخصيتى حقندا اجنبيله‌ر
طرفندان بيريلگه‌ن حقلى حكمله‌ر حقندا ايمدى گنه اوزيمزگه آچيق وه
آيدين حساب بيره بيلمه كده‌مز. يعقوب بيك اوروغ ، اويماق چيگه‌ره‌له‌رى
بله‌ن بربرنده‌ن آيريلغان انسان توزلارندان بر سياسى برلك ياراتيب اونى
16 ييل ياشاتا بيلگه‌ن ايدى.

تاريخ يالغز ملتنگ عمومى منفعتى اوچون كورسه‌تيلگه‌ن شدتله‌رنى-
گنه عفو ايته آلادر. يعقوب بيكنگ كورسه‌تديكى شدت‌ده مه‌نه شونداى-
لاردان ايدى.

بز بو يرده يعقوب بيكنى ايسله‌ش بيله‌ن بوكونكى شرقى توركستان
حركتى باشلوقلارندان هيچ كيمسه حقندا محاكمه يوروتوب حكم بيرمه-
كچى بولمايمز. فقط ايچله‌رنده‌ن برگنه‌سينگ بولسادا يعقوب بيككه
ياقينلايدورغان بر تيپ بولوب چيقووينى ايسته‌ر وه تيله‌ر ايديك.

بوكون تاريخ بزنى يه‌نه آجى وه فجيع بر حقيقت قارشيسندا توتادر ،
كه اوده يه‌گى كوته‌ريلگه‌ن شرقى توركستان جمهوريتى بايراغينگ آرتيق
ييلله‌نمه گه‌نينى كوروب اوتوروشدر. بونگله حياتمزداغى فاجعه‌لار ، يوره-
گيمزده‌كى يارالارغا بريسى‌ده علاوه ايتيلگه‌ن بولدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ایمدی ، «عجبا بزلەر شرقی تورکستان ملی حرکتنه قارشی اوز وظیفەمزنی اوتەدیکمی ؟» دیگەن بر سورغو کیلیب چیقادر. بز بو سورغوغا وجدانی بر استراحت ایچنده «اوز بوینمزغا توشکەن وظیفەنی بەجەریگمز، کوچمز ، امکانمز نسبتنده اوتەدك» دیگەن مثبت جوابنی بیره آلامز. شرقی تورکستان ملی استقلال کورەشی اوچون خارجده ایگ کوب تشویقات یوروتغان بزنگ تورکستان ملی مرکزیمز «تمب» وه کیچیك مجموعەمز «یاش تورکستان» بولدی دیسەك ، هیچ بر صورتله باشقالارنگ بو ساحەداغی خدمتلەرینی کەمەیتکەن بولمایمز. «تمب» وه «یاش تورکستان»نگ اختیارنده بولغان بوتون کوچ صرف ایتیلدی. آوروپا مرکزلەرینگ ایگ مهم غازیتالارندا مقالەلەر چیقاریلدی. «تمب» اعضالاری وه «یاش تورکستان» باشقارماسی تورلو یرلەرده شرقی تورکستان ملی قورتولوش حرکتی حقندا معروضەلار اوقودیلار. بز بو حرکتلەریمز اوچون کیمسەدەن وکالت سورامادق وه آلمادق. ذاتاً تورکلك ملی منافعینی آڭلاغان بر تورك اوچون بر تورك ایلینك ملی منافعینی مدافعەغا کیمسه طرفدان بوندای وکالتنك کیرەکی بارمی ؟ بز بر وقتلار ، 1919/22نچی یللاردا ، مقالەلەر یازماق ، مەموراندوملار تقدیم ایتمەك وه پارلامانلاردا سویلەمەك اوچون ماتەریاللار حاضرلاب بیرمەك (مثلا فرانسه پارلامانینا) کبی حرکتلەریمزله آنادولو تورك ملی حرکتینی یاقلار وه اونگه خدمت ایتەرکەن کیمسەنگ تصویب وه موافقیتنی سورادقمی ؟ — هیچ بر صورتله. بزنگ بو حرکتلەریمزدەن مقصد خارجده آنادولو تورك ملی حرکتی اطرافندا بوتون تورکلەرنگ بر فکر وه بر قناعتدا بولغانلقلارینی کورسەتمەك ایدی. شرقی تورکستان مسئلەسندەده بز عینی یولدا حرکت ایتدیك.

رسمی دیپلوماسی شرائطینه باغلی بولماغان بوتون تورك کوچلەری شرقی تورکستان مسئلەسنده عینی صورتده حرکت ایتدیلەر. فقط شرقی تورکستان تورك خلقینگ اوزنده محکم برلك قورولوب بیتمەگەنی ، یرلی خلقنك اوز ملی منفعتینی برلەشکەن بر کوچ حالندا قورویا بیلیش

درجەسنده یتیشمەگەنی وه خلق حرکتی باشلوقلارینگ مەن‌مەنلك اعوالاری بلاسندان قورتولا آلماغانلقلاری نتیجەسنده ، سارسیلماس بر ملی برلك توزوله آلماغانی تقدیرده ، بو خارجدەگی توغانلارنگ کورسەتدیکلەری صمیمی علاقەداندا کوتولگەن نتیجه چیقمایاجاغی آڭلاشیلدی.

شرقی تورکستان جمهوریتی بایراغی تیشقی کوچلەرنك تضیقندان زیاده ایچکی ملی برلکنگ یوقلیغی آرقاسندا ییقیلدی. بز بو ییقلیشنگ موقتغنا بولووینی امید ایتەمز.

بز امیدسزلەنمەیمز. بوتون‌مجادلەلەرده ، اوجملەدەن سیاسی کورەشلەرده‌مطلق آشیغیچ موفقیتنی گنه حسابغا آلب حرکت ایتب بولمایدر. تورلو آغیرلقلار ، حتی موقت موفقیتسزلکلەرنی‌ده کوزده توتوب حرکت ایتش کیرەك. آنجاق کورەشنگ ، تیز وه یا کیچ ، اوز غایەسنه موفقیتله ایریشەجەگینه دائر ایمانمزنگ سارسیلماسلیغی ، امیدیمزنگ کیسیلمەسلگی کیرەك. هەر نەرسەدەن اول کورەشنگ باشندا توروچیلارنگ ملی غایەغا سارسیلماس بر ایمان ایله باغلانیب حرکت ایتولەری وه اونی هەر نەرسەدەن یوکسەك توتولاری لازم. اونلارنگ خلق اعتمادینی قازانیشقا اورونوشلاری وه خلقنی اوز کوچینه ایناتیریشلاری مهمدر. مەنه شونداغنا بزنگ ملی کورەشمز بختلی سوگنه ایریشتریله آلاجاقدر. بو آچیق حقیقتنگ اهمیتینی شرقی تورکستان ملي حرکتی وه اونگ بوکون اوچراب توردیغی فجیع عاقبت کوب مثاللار بیلەن بر داها کورسەتمەکدەدر. بز غربی تورکستانلیلاردا هەر زمان بو نقطەنی کوزده توتوب حرکت ایتمەلی وه اوندان عموم تورکستان حرکتی ، کورەشی اوچون نتیجه چیقارمالی‌مز.

هیچ بر تیشقی کوچ بزنی قورتارمایدر. بز اوزیمزنی اوزیمز قورتارمالی‌مز. بوکورەش اوچون لازم بولغان کوچنی اوزیمزده قیدیرمالی‌مز. ساویت روس استیلاسی آستندا قالغان غربی تورکستاندا اوز اوستندەکی مستولیلەرگه قارشی کورەشنده ، شرقی‌تورکستان کبی ، حتی تورك عالمینك عمومی علاقەسینی کوتوب ، اوگا ایناانیب ، امید باغلاب حرکت ایتەآلمایدر. بزنگ حرکتکه کورسەتیلەجەك قارداش علاقەسندا اوچراتیلا تورغان

نقصانلار، آقساقلقلار، حتی تورلو یه‌مسزلکله‌رده آز بولمایاجاقدر. اونگچون بوکونکی یاشادیغمز آجی تاریخی کورگوده‌ن کیره گینچه عبرت درسی آلیب، اوزکوچمزنی توپلاش وه اوز برلگمزنی ساقلاب قالیشمز کیره‌ك. ملی موفقیتمزنگ برنچی شرطی بولغان بو نقطه بزنگ اوچون هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن یوکسه‌ك وه مقدس بولوب تورمالیدر.

* * *

بویوك تورکستان شاعری آبای
(1904-1840)

تورك خلقی ادبیاتی ایچنده ایگ بایی قازاق خلق ادبیاتی دیسه‌ك هیچ‌ده یاگلیشقان بولمایمز. قازاقلاردا شعریت وه فلسفی توشونوشنگ کوچلو بولغانلیغنی مملکتمزنی کیزیب قازاقلار ایچنده‌بولونغان کوب یات تیکشیروچیله‌رده سویله‌یدرله‌ر. کینگ دالا، یوکسه‌ك تاغلار، یایلالارنگ طبیعتی تریکچیلك طرزینگ بیردیکی کینگ امکان وه قاییغیسزلق کبی عامللاردا خلق کتله‌سی ایچنده بوگا کینگ امکان حاضرلامشدر. قازاق خلق ادبیاتی بیتمه‌س-توکه‌نمه‌س بر خزینه‌در. هه‌م‌ده او باشقا بوندای خلقلارنك ادبیاتی کبی یکنسق‌دا ایمه‌س. او طبیعی، اجتماعی تورموشنگ هه‌ر تارماغنا قول آتمشدر. تأریخی حادثه‌له‌رنی کوب اوستا شکلله‌رده آگلاتوچی قازاق خلق ادبیاتی ایچنده کوب گنه فکری، فلسفی نقطهٔ نظرلار اورتاغا قویوچی اثرله‌رده اوچراتیلادر. چونکه ایسکیده‌کی قازاق ادبیاتی یالغز خلق کتله‌سی طرفندان یتیشتریلمش اثرله‌رده‌ن گنه عبارت بولماسدان اونگ ایچنده مشهور آقین (شاعر) لارنگ اثرله‌ری‌ده کوبدر.

قازاقلارنگ کوچه‌به حیات طرزی یازی بیله‌ن علاقه‌نی بر قادار کیچیکدیرمشدر. بو محیطدا اولوب کیچکه‌ن بوتون حیاتی حادثه‌له‌رکبی ادبیات‌دا اوزون زمان آغیزدان آغیزغا کیچه‌ره‌ك یاشامشدر. بو حال کوب قیمتلی اثرله‌رنگ بیلگیلی، تار محیطغا منحصر قالیب، وقت اوزدوقچا اونوتولوب محو اولماسنا سبب اولمشدر. بونگله برابر قالغان قاداری‌دا

بر بایلق اولاراق کورسه‌توگه یبته‌رلك، یارارلق خزینه‌در. بو خلق ادبیاتی اثرله‌ری ایچنده «قوزی کورپه‌چ وه بیان سلو»(*)، «قیز جیبه‌ك»، «آیمان چولپان»، «بوز جیگیت» وه باشقالار کبی مفهوم وه مقیاس اعتباریله اولدوقچا کینگ اثرله‌رده کوبدر.

بونگله قازاق ادبیاتندا یازیلی اثر یوقدر، دیمه‌ك آگلاشیلماسین. تا اسلامیتنی قبول ایتکه‌ن دورده‌ن‌به‌ری قازاقدا یازیلی ادبیات‌دا کوب گنه اوچراتیلادر. فقط بو ادبیات تیزگنه اسلامیت وه اونگله کیلگه‌ن کولتور آقیمی تأثیری آستینا توشوب کیتمه کلله تیل وه قاراتته‌رچه یوقاریدا سویله‌دیگمز خلق ادبیاتندان آیریلا باشلادی. بونلاردا کوبره‌ك اسلامی روح وه عربچا، فارسیچا سوز، آتامالار کورولدی. خلق ادبیاتی تیلنده‌کی صافلق بو یرده کورولمه‌ی باشلادی. تورموش طرزی انکشاف ایتدیکچه بو ادبیات‌دا تارماقلادی. ایلك دوره‌سنده نوقول دین تلقینی ایله اوغراشقان بو ادبیاتدادا تورلو استقامتله‌رده یازیلار کوروله باشلادی. شونی‌دا بیلیشمز کیره‌ك، که تیشدان کیلگه‌نله‌رنده‌ن قطع نظر ایته‌جه‌ك بولساق قازاق ادبیاتندا ینه‌ده آغزاکی (شفاهی) خلق ادبیاتی حاکم بر وضعیتده دوام ایتدی. آغزاکی ادبیاتدا ایسکی قازاق خلق ادبیاتی روحی حاکم بولسا، یازیلی ادبیاتدا ایچنه کیریب باردیغی مدنیت جامعه‌سی کوروشی حاکم ایدی. تورلو تارماقلارغا آیریلووندان قطع نظر، بو یولداغی انکشاف تا 19نچی عصرنگ اورتالارینا قادار دوام ایتدی. بو دورده اورتاغا چیققان بویوك قازاق شاعری قونانبای اوغلی آبای(**) ادبیاتنی بوتونله‌ی اوزگه‌رتدی، اونگا بوتونله‌ی یه‌گی استقامت بیردی. او عصری ملی روحدا یازا باشلادی. آبای روس ادبیاتنا، اونگ واسطه‌سیله آوروپائی یه‌گی ادبیاتغادا واقف ایدی. فقط بو وقوفی اونی قازاق آوولندان، کینگ دالاسندان، کینگ

(*) «قوزی کورپه‌چ وه بیان سلو» 1927ده گه‌ئورگی توه‌ریتیف نام روس شاعری طرفندان روسچاغا ترجمه ایتلگه‌ن.

(**) «آبای» نك حقیقی اسمی «ابراهیم»در. اوزی «اورتا یوز»، آرغین، اوروغینگ «توبوقتی» سالاسندان‌در.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دالادا مقدراتینی قیدیرغان خلقندان آیرمادی. او اینسکی قازاق ادبیاتندا- غی خلقچیلیغا عصری (مودەرن) ملتچیلك شكلی بیردی. آبای شعرلەرندە خلقینی تانوغا تانیتوغا اوروندی. خلقنک کەمچیلکلەرینی کورسەتوب تو- لدورتماقچی بولدی. او خلقینی، یورتینی اونک طبیعتینی تصویر ایتدی. او پارلاق کیچمیشینی ساغینب ایسلەدی، ایسلەتدی. اوزکوندەکی خلق وضعیتی، آغیرلیغی اوچون قایغیردی. خلقنی کیلەجەك اوچون حاضرلا- نیشغا، معارف وە مدنیتکە چاقیردی. آبای قازاق یاشلارینی، خلقینی، یورتینی اورگەنوگە، اونی سویوگە، اوکا خدمت ایتوگە اوندەدی.

روس تیکشیروچیلەری آبای‌نی روس ادبیاتندان پوشکین وە لەر- مونتوفنی یاخشی بیلوچی وە اونلارنی تقلید ایتوچی دیب کورسەتەدرلەر. بولشەویکلەردە اونی «دالا آریستوقراتلارندان» بولغانی اوچون «فەئودا- لیزم وە بایلار ملتچیلگینک» طرفداری دیب کورسەتەدرلەر.

بزچە آبای قازاق ادبیاتنا معاصر، ملی روح وە شکل بیروچی حقیقی ملی ادبیات رەفورماتوری-«اصلاحاتچیسی» ایدی. او بو وظیفەسینی اوتەش اوچون ییتەرلك درجەدە مؤثر برکوچدە ایدی. آبای‌نی تعقیب ایتکەن ادبی بوغون بوتونلەی اونک تأثیری آستندا، اونک باشلادیغی یول ایلەباردی. قازاق ادبیاتندا بردەن برە یەگیلك روحی حاکم بولوب کیتدی. احمد بایتورسون، میر یعقوب دولات، سلطان محمود، قاراش اوغلی وە باشقا- لار آبای ادبی مکتبینک ممتاز سیمالاریدر. هەلە احمد بایتورسون وە میر یعقوب دولات یالغز قازاق ادبیاتندا ایمەس، عموم تورکستاننک ملی قورولوشندا، اونک سوك 25-30 ییللق دورندە، ایک مهم رولاوینامش کشیلەردەندر. هەر ایکیسی‌دە بوکون ساویت روسیە حکومتی طرفدان بوزلو شمالغا سورگون ایتیلمش تورکستان ملتچیلەری ایچندەدر.

آبای اوز خلقینک آوول شرائطندان آیریلمادی. او قازاق ایچندە، آوولندا اوتوروب یازدی. اونکچوندە او اوزی ساغ ایکەن کیک تور- کستان دالالارینک هەر طرفندا لازم قادار تانیلیب اولکورمەدی. اونک اصل شهرتی 1908نچی ییلی آثاری «آبای اولەگدەری» نامیلە باسیلیب

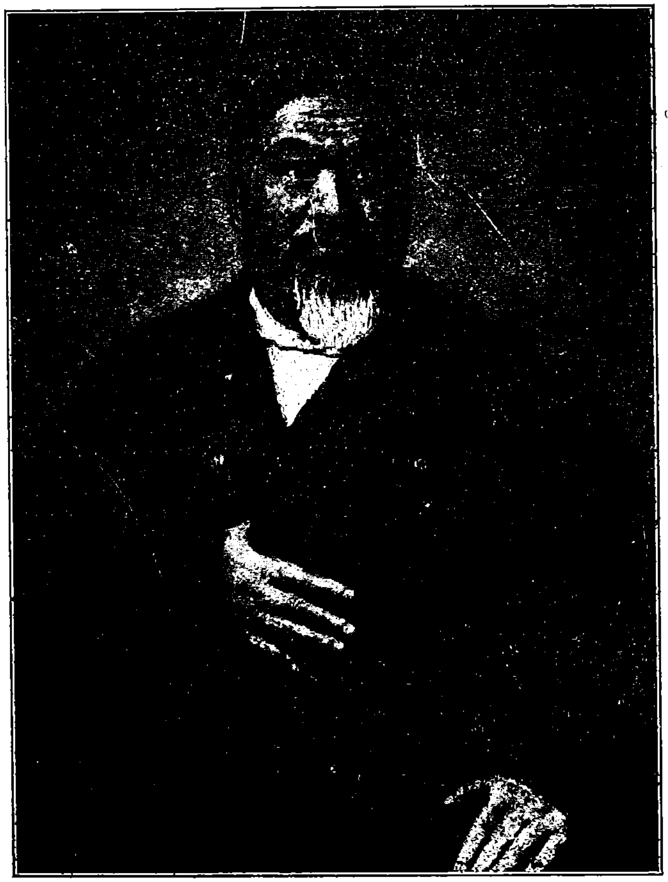

تورکستان تورکلەرینک أڭ بویوك شاعری

آبای (ابراهیم) قونانبای اوغلی

(1904—1840)

(أولومینک اوتوز ییللغی مناسبتیلە)

(«یاش تورکستان» ساوغاسی. 58نچی سانغا قوشومچا)

چیقاندان سوگدر. فقط تأسف، که بو زمان بویوك شاعر تاریخه قاریشقان ایدی. بونگله برابر او اوز محیطندا ساغلام نیگز یاراتیب قالدیرغان، قازاق ادبیاتندا اونگ تأثیری اوزینی کورسه‌تیب، آبای مکتبی قورولا باشلاغان ایدی.

مه‌نه شو یورتینه، خلقینه مثلسز خدمت ایتمش بویوك شاعرنگ اولومنه اوتوز ییل تولدی. ایسیز، که اونگ قیمتلی اثرله‌رنده‌ن خلقمز تیپشینچه فائده‌له‌نه آلمایدر. چونکه یورتمزدا حاکم قیزیل روسلق بوتون تورکستان ملی ادبیاتی قاتارندا اونگ اثرله‌رینی‌ده تورکستان خلق کتله‌سنده‌ن اوزاق توتماقدادر. انقلابنگ ایلك دورله‌رنده تکرار باستریلغان آبای‌نگ مجموعهٔ آثاری بوکون مکتبله‌رده‌ن، ساتیشدان، عمومی کتبخانه‌له‌رده‌ن اوقوچیلارنگ فائده‌له‌نووندە‌ن اوزاقلاشتریلغان. بوکون ایسته‌دیگگز روس ملتچی شاعر وه یازوچیسی اثرینی تاپدیغگز تورکستاندا آبای‌نگ اثرینی تاپا آلمایسز. بونگ سببی‌ده معلوم: روسلق، روسچیلق!

فقط بو حرکتله‌ر ییرسز، فائده‌سزدر. چونکه آبای کبی ملی شاعرلارنگ اثری ایله تورکستان خلقی آراسندا «سدچین» یاراتو امکانی یوقدر. نه قادار شدتله منع ایتیلسه‌له‌رده خلقنگ اوز روحندان چیقمش بو اثرله‌ر اونگ ذهننه آقماق یولینی تاپاجاقدر.

ایسه‌ن تورسون

* * *

تورکستاندا برنچی بیش ییلاق یکونی

قیشلاق خوجالیغی

I.

بوکون ساویت روسیه بیش ییللق پلان سیاستینگ برینی اوتکه‌زیب ایکنچی بیش ییللقنگ‌دا ایکنچی ییلندا تورادر. برنچی بیش ییللق پلان نتیجه‌له‌ری حقندا کوب گنه بای بر ادبیات‌دا یاراندی. فقط بو ادبیاتدا کیتریلگه‌ن رقملارده حقیقتده به‌جه‌ریلگه‌ن ایش حقندا آچیق بر تصور بیرمه‌یدرله‌ر. چونکه بونلاردا اکثریتله کورولگه‌ن ایش وه ئه‌لده ایتیلگه‌ن

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

نتیجەنی کورسەتوچی رقملار یېرندە همان‌دا ایسکی پلان رقملاری بیلەن اوینایدرلار. بز بو ستونلەردە شو رسمی پلان رقملاری بیلەن بولسادا، طبیعی اوزتورکستانمز حقندا، «یاش تورکستان» اوقوچیلارینی تانیشتریب کیتونی فائدەسز تاپمایمز. ساویت پلان سیاستینگ هەر قولیغا کیرگەندە رسمی پلان رقملارینی، اورتاغا چیقیب قالغان باشقا منبعلار کورسەتووی بیلەن چاقیشتریب کیتشکە اوروندیغمزکبی اوز نقطۀ نظریمزنی آچیق وە آیدین قیلیب کورسەتب کیتونی‌دە اونوتمایاجاقمز. بز بو یازودا کیتردیگمز رقملارنگ منبعلارینی آچیق کورسەتب کیچەجەگمزکبی ممکن قادار ساویت منبعلاری اطرافندا قالاجاغمزنی‌دا شو باشدان قید ایتب کیچەمز.

بیش ییللق پلان هەر نەرسەدەن اول بر اقتصاد پلانیدر. او خوجالقنك بوتون تارماقلارینی نیگزندەن اوزگەرتب، اوگا ساویت روس نظریەسی (دوقترینی)نە اویغون وە اونگ غایەلەرینە خدمت ایتەجەك بر شکل بیرمەکچی بولادر.

ایسیزکە، بزنگ مملکتمز، تورکستان روسیەنگ مستملکەسیدر. ایسکیدە چارلق روسیەسی خلق خوجالیغمزغا اوز باقیمندان روسیەغاخدمت ایتەجەك بر شکل بیرمەکچی بولغان ایدی. او بوتون تدبیرلەرینی‌دە بوگا کورە آلدی. ایمدی‌دە قیزیل روسیە اونی اوز نظریەسنە (دوقترینە) کورە قورولاجاق روسیە ایمپەریالیزمنە خدمت ایتەجەك بر شکلدە انکشاف ایتدیرمەك ایستەیدر. بزنگ ملی کوروشمزدەن هەر ایکیسی‌دە بردر. هەر ایکیسی‌دە بزنگ یورتمز وە خلقمزکوچینی روسیە ایمپەریالیزمی منافعنە فائدەلەنمەکچی بولادر. بو نقطەنی جودە توغروکورە بیلگەن «اوست‌اویروپا» مجموعەسی باش محرری، آلمان عالمی پروفەسور هوچ مستملکە أولکەلەرندەکی، او جملەدەن تورکستانداغی، پلان سیاستینی ایسکیدەکی ستالیپین-قریووشاین پروژەلەرینە اوخشاتادر. بزچە بو ایکی آرادا، غایە اعتباریلە بولماسادا، حرکت، سرعت اعتباریلە بر فرق بار. ایسکیدە روس ایمپەریالیزمی اوزغایەسنە ایریشو اوچون بوقادار آشیقماس ایدی. او هەر أولکەنگ طبیعی، اجتماعی وە اقتصادی شرائطینی‌دە بر پارچا نظراعتبارغا

آلیب حرکت ایتەر ایدی. ساویت روسیەسی ایسە اوز پلانینی ایشکە آشیریش اوچون نە شرائط وە نەدە امکان تانیدر. او تورکستاندا اوز پلانلارینی ایشکە آشیریش اوچون یوز میگلەرچە تورکستانلینی آچلق، سفالت ایچندە قیرماقدادر.

تورکستان اساس اعتباریلە قیشلاق خوجالیغی مملکتیدر. اونگچون‌دە تورکستان خوجالق پلانندادا برنچی اورونی قیشلاق خوجالیغی توتادر. تورکستان اقلیمی سوبتروپیك (ایسیق اقلیم) ایکینلەر اوچون مساعددر. روسیە ایسە بوندای ایکین محصوللارینا، بالخاصە پاختاغا محتاجدر. تا ایسکیدەن‌بەری روسیە تورکستانی اوزینگ پاختا منبعینە آیلانترماقچی بولوب کیلەدر. ایسکیدە چارلق روسیەسی تورکستانی «روسیە توقوما صنایعینگ پاختا پلانثاژی» دیب آتار ایدی. بوکون‌دە ساویت حکومتی تورکستانی «ساویتلەر اتفاقینگ اساس پاختا بازیسی» دیب یوروتادر.

دنیا سوغوشنا قادار روسیەنگ پاختاغا بولغان احتیاجینگ یوزدە 50سندەن آرتیغینی بیرگەن تورکستان، برنچی بیش ییللق باشندا، 1928 نچی ییلی، ساویت روسیە پاختا استحصالاتینگ یوزدە 90,7سینی بیرمشدر.

تورکستانگ اورتا آسیا دیب آتادیقلاری قسمندا 1928نچی ییلی 3 073 000 هەکتار یېر ایکیلگەن بولسا، برنچی بیش ییللقنگ سوگی، 1932نچی ییلی 4 717 000 هەکتار یېر ایکیلگەن. („Ср. Азия“(*))

أولکەنگ قازاغستان قسمندا ایسە 1933نچی ییلی 5 188 500 هەکتار یېر ایکیلگەن. («سوسیالدی قازاغستان» 34 .1 .16).

او جملەدەن پاختا ایکینی اورتا آسیادا 1928دە 726 میگ هەکتار؛
1932دە 1326 « «

قازاغستاندا 1933نچی ییلی 117 میگ هەکتار یېرگە پاختا ایکیلگەن. («سوسیالدی قازاغستان» 34 .1 .11). بو حسابغا قاراغاندا 1928 بیلەن

(*) بو کتابنك تولوق اسمی شودر:
Госплан СССР — Труды первой всесоюзной конференции по размещению поизводительных сил Союза ССР. Том VII Средняя Азия. (Под общей редакцией А. Гайстера.) Мос. 1933.

1932 آراسندا پاختا ایکینی ایکی قات آرتقان. بو آرتونگ قای‌حسابدان بولغانلیغینی کوروش اوچون ایکین جنسله‌رینگ توتدیغی نسبی اورون اوزگه‌ریشینی کوره‌یلوك. عینی ساویت منبعی (Ср. Азия) بو نسبت اوزگه‌ریشینی شوندای کورسه‌ته‌در:

	پاختا	دان	یونغوچقا
1928نچی یبلی	32,5%	52,5%	8,6%
1932نچی یبلی	48,8%	31,6%	9,8%

اوزبیکستاننی آیریم آلساگز، پاختانگ توتدیغی نسبی اورون 61% گه چیقیب کیته‌در. دیمه‌ك روسیه سرمایه‌دارلیغی، فابریقاسی احتیاجینی اوته‌و اوچون ایکیله تورغان پاختانگ یبری عموم تورکستاندا یوزده ایللی، اوزبیکستاندا یوزده یوزآرتقان وه تورکستان‌خلقینك حیاتی احتیاجی بولغان دان ایکینی ایسه عینی نسبتده آزالغان بولدی.

ساویت منبعلاری برنچی بیش ییللق ایچنده اورتا آسیادا 800 میگ هه‌کتار یه‌گی یبر سوغاریلدی دیب ادعا ایتسه‌له‌رده، اوزله‌ری طرفدان کیتریلگه‌ن ایکنچی تورلو رقملار بو ادعانی یالغانغا چیقاریب اوتورادر. یوقاریدا اسمی کیچکه‌ن وه 800 میگ هه‌کتار یه‌گی یبر سوغاریلغانلیغینی سویله‌وچی روسچه «اورتا آسیا» ناملی کتابدا، اورتا آسیادا سوغاریلغان یبرده‌کی ایکین 1928نچی یبلی 2 156 000 هه‌کتار، 1932نچی یبلی 2 667 000 هه‌کتار کورسه‌تیله‌در. برنچی بیش ییللق ایچنده 800 میگ هه‌کتار یه‌گی یبرسوغاریلغانلیغی توغروبولسایدی، 1932نچی یبلنك سوغاریلغان یبرده‌کی ایکینی 2 956 000 هه‌کتار بولمالی ایدی. یوقسا ساویت حکومتی 300 میگ هه‌کتار یه‌گی سوغاریلغان یبرنی بوش قالدیردیمی؟!

ساویت پلان سیاستینی تیکشیروچی پروفه‌سور هوچ برنچی بیش ییللق ایچنده اوزبیکستاندا تخمیناً 5000 هه‌کتارگنه یبر سوغاریلغانلیغینی کورسه‌ته‌در.

(„Ost-Europa“, Heft 11, August 1934. Seite 656.)

ساویت پاختا خوجالیغینی تیکشیروچی پروفه‌سور مه‌لکیخ ایسه،

ساویت منبعلارینا استناداً یه‌گی یبر سوغارو بر طرفدا تورسون، ایسکی سو یوللارینی، توغانلارینی عصریله‌شترو یولنداغی ساویت تشبثله‌رینگ‌ده فائده یبرنده ضرر کیترگه‌نینی سویله‌یدر.

بونلارنگ بوتونسنده‌ن قطع نظر، بز ایسکیده‌کی سوغاریلغان یبر استاتیستیقلاری اوستنده برآز کوزکیزدیرسه‌ك، مسئله ینه‌ده آیدینراق کورونوب قالادر. ایسکیده تورکستانداغی سوغاریلغان یبر شوندای کورسه‌تیله‌ر ایدی:

بوخارادا 1 600 000، خیوه‌ده 350 000، نه‌رغانه‌ده 840 000، سمرقندده 480 000، سیردریادا 635 000، یبتی سودا 703 000، ماورای قاسپی‌دا 150 000 ده‌ساتین. یعنی تورکستاننك ایکینچیلك مرکزی بولومنده 4 738 000 ده‌ساتین(*) سوغاریلغان یبر بار ایدی. یبتی سو ایله سیردریانگ بر قسمی قازاغستاندا قالادر. سیردریا ولایتینگ تاشکند رایونی کبی ایگ کوب سوغاریلغان دائره‌سینگ اورتا آسیا ایچنده قالغانینی بیله توروب‌دا بو ایکی ولایت سوغاریلغان یبرینی حساب خارجنده قالدیرساق، ینه اورتاآسیادا 3,4 میلیون ده‌ساتین سوغاریلغان یبر قالادر. ایمدی سز بونگله 1932نچی یبلی اورتا آسیادا سوغاریلغان یبرده‌گی ایکین اوچون کورسه‌تیلگه‌ن 2 میلیون 665 میگ هه‌کتارنی قارشیلاشترساگز، مسئله آچیق کورونگه‌ن بولادر. برنچی بیش ییللق ایچنده 800 میگ هه‌کتار یه‌گی یبر سوغارغانلق بر طرفدا تورسون، انقلابغا قادارغی درجه‌گه ایریشو اوچون 750میگ هه‌کتار قادار یتشمه‌گه‌نینی کوره‌سز. وضعیتنگ توغروسی‌دا بودر. چونکه ساویت حکومتینگ انقلابی سیاستی سایه‌سنده تورکستان خلقینگ یاراتدیغی کوب کولتور اثرله‌ری ویران‌ایتیلدی. او جمله‌ده‌ن آریقلاردا بوزولوب کیتدی.

انقلابدان اولگی روسیه‌ده پاختا احتیاجینگ ممکن قادار کوب قسمینی تورکستاندان چیقارماق، بو صورتله آمریقا تأثیرنده‌ن قوتولماقچی

(*) بو رقملار اوچون ماسالسکی‌نك "Туркестанский Край„ دیگه‌ن اثری‌نگ 426/27 صحفه‌له‌رینه باقیلسین. بر ده‌ساتین = 1,092 هه‌کتار.

بولار ایدی. بو نظریه‌نگ ایگ کوچه‌یگه‌ن زمانی ستالیپین-قریووشه‌ین دوری ایدی. مینستر قریووشه‌ین، تورلو متخصصلارنگ اعتراضلارینارغماً، تورکستاندا پاختا ایکینینی سوغاریلغان یرنگ 1/3 نسبتینه قادار کیگه‌یتو ممکن بولغانلیغینی آلغا سوره‌ر ایدی. ایمدی ساویت حکومتی ایسه برنچی بیش ییللق سوگندا اورتا آسیاداغی 2 660 000 هه‌کتار سوغاریلغان ایکیننگ 1 326 000 هه‌کتارینی، یعنی تام یارمیسینی، پاختاغا آیلانتریب اوتورادر. طبیعی بو یوکنگ بوتون آغیرلیغی تورکستان خلق خوجالیغی بوینینه توشه‌در.

پلان سیاستی پاختا ایکینی یرینی کیگه‌یتو بیله‌ن بر قاتاردا اونوم نسبتینی‌ده آرتیرماقچی ایدی. او بونی ایشلی آلمادی.

1914نچی ییلی پاختا ایکینی 644 میگ هه‌کتار، اونومی‌ده 300 میگ تون کورسه‌تیله‌در. („Ср. Азя“ стр. 41). بو ایسه قریب 19 میلیون پوت دیمه‌کدر.

عینی اثرده 1932نچی ییلی ایکینی 1326 میگ هه‌کتار، اونومی‌ده 20 میلیون پوت کورسه‌تیله‌در. پاختا اونومی حرکتینگ قای استقامتده، قاندای بر سرعت بیله‌ن بارا یاتقانینی کورسه‌تو اوچون بو قاداری‌ده کافی بولسادا بز، وضعیتنی تمام آچیق کورسه‌ته بیلیش اوچون، پرآزدا ایله‌ری کیته‌یلك.

ایسکیده بر ده‌ساتین یرنك اونومی اورتا حسابله 12 تسه‌تنه‌ر کورسه‌تیله‌ر ایدی. ساویت حکومتی برنچی بیش ییللق سوگندا پاختا اونومینی 10,7، حتی اورتا آسیادا 11,36 تسه‌تنه‌رگه کوته‌رمه‌کچی بولدی. یوقاریدا اسمی کیچکه‌ن روسچه «اورتا آسیا» ناملی کتاب 1931نچی ییل ایله 1932نچی ییلینی قارشیلاشتریب، «اونوم 9ده‌ن 8 تسه‌تنه‌رگه توشوب قالدی» دیدر. عینی اثرنگ یوقاریدا بیردیکی عمومی رقملارینی آلیب حسابلاب کورسه‌ك بو کورسه‌تیلگه‌ن نسبتنك‌ده کوب مبالغه‌لی بولغانینی کوره‌مز... «تورکمه‌نسکایا ایسکرا» غازیتاسی (15. 1. 34) اورتا آسیا جمهوریتله‌رینك 1932نچی ییلی پاختا اونومله‌رینی شوندای کورسه‌ته‌در:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اوزبیکستان — 8,4، تورکمه‌نستان — 6,1، تاجیکستان — 5,0، قیرغزستان — 5,8، قارا قالپاقستان — 4,8 تسه‌تنه‌ر.

قازاغستاندا 1931نچی ییلندان 1933نچی ییلغا قادارغی پاختا اونومی حرکتی شوندای بارغان: 5,7، 3,4، 3,2 تسه‌تنه‌ر. («سوسیالدی قازاغستان» 11. 1. 34). اورتا آسیا دائره‌سنده ساوخوزلاردا 1932-1933نچی ییللار آراسنداغی پاختا اونومی حرکتی شوندای کورسه‌تیله‌در: اوزبیکستاندا — 8,8ده‌ن 5,1 تسه‌تنه‌رگه، تورکمه‌نستاندا — 5,2ده‌ن 2,5 تسه‌تنه‌رگه، تاجیکستاندا — 1,7ده‌ن 1,3 تسه‌تنه‌رگه، قیرغزستاندا — 3,1ده‌ن 1,8 تسه‌تنه‌رگه توشکه‌ن. («تورکمه‌نسکایا ایسکرا» 34 .1 .15)

پاختانگ اونومسزلکی اسبابندان بحث ایتوچیله‌ر اڭ کوب پاختانگ یاخشی باقیلماغاندان، ایکین ایشله‌رینی توغرو یوروتماغانلق بر طرفدا تورسون، حتی ایشچی وه دهقانلارنگ تیرسنه چالیشماقدا بولغانلیغندان، بونلارنگدا «موشتومزور» دهقان وه ملتچیله‌رنگ تأثیرنده قالغانلغندان بحث ایته‌درله‌ر...

موفقیتسزلکنگ اصل عاملی، ساویت سیاستی وه او سیاستنی تورکستاندا یوروتوچی آگه‌نتله‌ر ایسه «گناهسز له‌ئین فرشته‌له‌ری»در.

طاهر

* * *

آذری، تاتار وه قریملی صنعتکارلار تورکستان صحنه‌له‌رنده

بوندان اوچ ییل ایلگه‌ری، 1931نچی ییلنگ یازندا، آذربایجان دولت تورك اوپه‌راسی اویونچیلاری تاشکندگه کیلیب، «سوه‌ردلوف» نامنداغی تیاترو بناسندا «آرشین مال آلان»، «او اولماسون بو اولسون»، «اصلی وه کرم»، «عاشق غریب»، «لیلی وه مجنون» اوپه‌را وه اوپه‌ره‌تله‌رینی بویوك موفقیتله‌رله اوینامش وه تورکستانلی قارداشلاری تاماندان کوب آلقیشلانمشلاردی. بز خلقمزنگ او زمان تورك اوپه‌را اویونچیلاریغا وه تورك اوپه‌رالاریغا کورسه‌تدیکی بویوك علاقه‌نی او زمانغی تاشکند

غازیتالارندا باسیلغان یازیلاردان آڭلامشدق.

«قیزیل اوزبیکستان»نڭ 12. 4. 34 تأریخلی نسخه‌سنداغی «آذربایجان درام تیاترینڭ غاسترول‌لاری آلدیدان» باشلقلی تورك تیاترینڭ 60 ییللق تأریخی حقندا عمومی معلوماتنی حاوی مقاله‌ده آذری صنعتکارلارینڭ شو ییلنڭ یازندادا تورکستانغا کیله‌جه‌کله‌ری خبر بیریلمشدی. درحقیقه بو خبر توغرو چیقدی. آذربایجان دولت درام اویونچیلاری اوتکه‌ن مای آیندا تورکستانغا کیلدیله‌ر. 128 کیشیلك بو تورك درام اویونچیلاری غروپی اولچه عشق آبادغا کیلیب، او یرده‌کی مرکزی «دینچلق باغی» صحنه‌سنده آذری دراماتورغلاریندان جبار جبارلی‌نڭ «اودگه‌لینی»، «یاشار» وه «1905نچی ییلدا» نام اثرله‌ریله حسین جاوید بیك پیه‌سله‌رنده‌ن «شیخ صنعان»نی، ویلیام شیکسپرنڭ «اوته‌للو»سی ایله «اوزگه اوشاغی»نی اویناب کوب آلقیشلاندیلار.

عشق آباد غازیتاسی «شورالار تورکمه‌نستانی» 30. 5. 34 تأریخلی 125نچی سانینڭ اوچنچی صحیفه‌سینی بو تورك صنعتکارلارینا باغیشلاب «دوغان آذربایجان جمهوریتی بیله‌ن مدنی قاتناشیغیمز گوچله‌نیر» باشلقلی مقاله‌سنده یوقاریدا ذکر ایتلگه‌ن اثرله‌رده‌ن «اودگه‌لینی»، «1905نچی ییلدا» وه «اوته‌للو» نام اثرله‌رنڭ قیسقاچا مفهومی وه آذربایجان تیاترینك تاریخی حقنده معلومات بیرمشدر. بو یازینڭ توگه‌ره‌گینی‌ده میرزا عباس شریف زاده، مرضیه خانم، علوی رجب، صدقی روح‌الله، عزیزه خانم، میرزا آغا علی زاده، یه‌وا آله‌نسکایا، مصطفی مردان وه شرف زاده‌له‌رنك رسمله‌ریله بیزه‌مشدر.

تورك آقاده‌میك درام تیاترینڭ 128 کیشیلك بو غروپی عشق‌آباددان سوڭرا تاشکندگه کیلیب، 3نچی ایونده‌ن باشلاب یوقاریدا ذکر ایتلگه‌ن اثرله‌رنی اویناملاردر. «قیزیل اوزبیکستان»نڭ اوتکه‌ن ایون آیندا چیققان 124، 135 وه 139نچی سانلارندا، آذربایجان تورك آقاده‌میك تیاتری ایله اونڭ اویونچیلاریغا آتالیب باسیلغان یازیلار خلاصه ایتلسه اوینالغان اثرله‌رده‌ن بالخاصه حسین جاوید بیکنڭ «شیخ صنعان» نام

پیه‌سینڭ خلق طرفندان آرتق درجه‌ده رغبت قازانغانلغی و بو اثر اوینالیرکه‌ن تیاترو بناسینك لیم‌لیق تولوب کیتکه‌نلگی آڭلاشیلماقدادر(*).

15. 6. 34ده تاشکندنڭ «میر محسن» نامنداغی یازغی تیاتروسندا «شیخ صنعان» اوینالیرکه‌ن پرده آچیلماسدان ایلگه‌ری اوزبیك آقاده‌میك تیاتری وکیلی چیقیب آذربایجان درام تیاتری اویونچیلارینی قوتلولامش وه اولارنڭ تورکستانغا کیلیشله‌رینڭ «ایکی برادر جمهوریت آراسندا که‌تته سیاسی وه مدنی اهمیتکه ایگه بولغانینی» سویله‌مشدر. تورکستانلینك بو سوزله‌ریگه آذربایجان آقاده‌میك درام تیاترینڭ دیره‌کتوری رحمن زاده مقابله‌ده بولونمشدر. («قیزیل اوزبیکستان» 18. 6. 34).

*

اوتکه‌ن 1933نچی ییلنك یازندا ایسه تورکستانغا تاتارستان دولت آقاده‌میك تیاتروسینڭ آتاقلی صنعتکارلاریندان عبارت بر غروپ ولی اوغلی رهبرلگنده کیلمش وه بونلار عشق آباد هه‌م تاشکند صحنه‌له‌رنده «نایومشیك» (عزت اوغلی اثری)، «بانقروت» (ع. کمال اثری)، «زه‌نگه‌ر شه‌ل»، «قاندیر بویی» (کریم تینچورین اثرله‌ری)، «قوزغونلار اویاسی» (ظریف کمال اثری)نی وه ترجمه‌له‌رده‌ن شیکسپرنڭ «اوته‌للو»سینی، شیلله‌رنڭ «مه‌کر وه محبت»ینی وه باشقالارنی اوینامشلاردی. تاشکند غازیتاسینڭ بو مناسبتله باسدیغی بر مقاله‌سنده شو سوزله‌رنی اوقیمز: «تاتار دولت آقاده‌میه تیاترینڭ عشق آباد وه تاشکندگه کیلیشی بیریك اوچ ملی تیاترونڭ یعنی تاتار آقاده‌میه تیاتری، تورکمه‌ن دولت تیاتری هه‌م اوزبیك آقاده‌میه تیاترینڭ برله‌شووی اوچون کوچلو تورتکو بیردی». («قیزیل اوزبیکستان» 29. 6. 33).

(*) ناخچواندا توغولغان حسین جاوید بیك تورك ادبیاتندا یوکسه‌ك اورون توتا تورغان ادیبله‌رده‌ن بری سانالیر. «کیچمش گونله‌ر»، «بهار شبنمله‌ری»، «آنا»، «مارال»، «شیدا»، «شیخ صنعان»، «اوچوروم»، «ابلیس»، «آفت»، «توپال تیمور» وه «پیغمبر» کبی قیمتلی اثرله‌ریله تورك ادبیاتی وه صحنه‌سینی بیزه‌گه‌ن بو تورك دراماتورغ ادیبی وقتیله باکو دارالمعلمیننده تورکجه تیل وه ادبیات معلمی ایدی. حسین جاوید بیکنك تورکستاندادا طلبه‌له‌ری بار. ی. ت.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ينه توركستان غازيتالارندان اورگەنديگمزگه كوره، ياوتكەن ايول باشندا تاشكندگه قريم دولت درام تياترندان 60 كيشيلك بر هيئت كيلمشدر. بونلار آراسندا قريم صحنەسندە بويوك مهارت كورسەتب نام چيقارغان تورك خانم صنعتكارلارندان‌دا بار.

«قيزيل اوزبيكستان» غازيتاسينك 3. 7. 34 تأريخلى نسخەسندەغى «قريم تياترى تاشكندده» باشلقلى مقالەسندە: «... 1923نچى يلدا قريم ساويتلەر قورولتايينك مخصوص قرارى ايله قريم دولت درام تياترى تشكيل ايتليب، اوگا ايسكيدەن تياتر ساحەسندە اوزلەريني كورسەتكەن هوسكار آرتيستلەر تارتيلدى. بو يرده شوني هەم قيد قيليب اوتوش كيرەككه 1928نچى يلدا فاش ايتليب تارمار قيلنغان ولى ابراهمچيلەرنك ملتچيلك تشكيلاتلارى، اوز آگەنتلەريني باشقا مؤسسەلەرگه كير گيزگەنلەرى كبى قريم تياتريگه هەم كيريتب اوز تأثيرلەريني اوندا عكس ايتديرگەن ايديلەر. سابق مرزالاردان بولغان ناتاى، چلال معين ولى ابراهمچيلەرنك آگەنتلەرى بولوب بر نيچه يللار تياترگه رهبرلك قيليب كيلديلەر. او وقت قريم دولت تياترينك رەپەرتوآرلارى «ليلى مجنون»، «يوسف زليخا»، «طاهر-زهره» كبى ديني وە فەئودالىزم دوريگه عائد اثرلەردەن عبارت ايدى. بولار روسچادان ساويت ادبياتيني ترجمه قيليب صحنه‌گه قويوشغا قارشي تورغانلارى كبى شكلاً ملي، مضموناً سوسياليستيك اثرلەر ياراتيشغا هەم توسقوق بولديلار. ولى ابراهمچيلەر وە اولارنك همه آگەنتلەرى تارمار قيلنغاندان كيين روس ساويت پيەسلەرى ترجمه قيلندي وە اورژينال اثرلەر ميدانغا كيلدى...». ديب يازيلغاندان سوڭ قريم دولت درام هيئتينك تاشكندده‌كى «سوەردلوف» وە «مير محسن» نام تياترولارى صحنەلەرندە، قريم جمهوريتى مركزى اجرا قوم رئيسي الياس تارخاننڭ «هجوم»، عمر ايپچى‌نڭ «دوشمان» ديگەن اثرلەريله «مەشچانڭ دووريانلغى» (مشهور فرانسز بورژوآ اديبى موليەر Molière نڭ اثرى) وە «ايل بالاسى» نام ترجمه اثرلەرنى اويناياجاقلارى بيلديريلمه كده وە مقاله توبەنده‌كى سوزلەرله بتيريلمه كده‌در: «قريم دولت تياترينڭ تاشكندگه كيليشدەن

مقصدي ايكى براادر جمهوريت آراسندا دائمى مدنى علاقه باغلاش، برلەرينك تياتر ساحەسنداغى تجربەلەرندەن فائدەلەنيش هەمده اوزبيكستان ايشچي وە قولخوزچيلاريغا قريم تاتار درام تياترينك موفقيتلەريني كورسەتيش وە اولارغا بديعى خدمت قيليشدر...»

*

آذرى، تاتار وە قريملى صنعتكارلارنك توركستانغا كيليشلەرى شبهەسز بعضي فائدەلى ايزلەر قالديرمشدر. اولا، تور كستاننك توركچه ساويت غازيتالارى بو مناسبتله آذربايجان، تاتارستان وە قريمدەغى صنعت وە تياترو حياتينا دائر يازيلار وە قارداش صنعتكارلاردان بعضيلارينك رسملەريني باسديلار. بو صورتله قارداش اولكەلەرنك بربرلەريله، لااقل بو ساحەدە، تانيشمالارى اوچون بر پارچا يول آچيلغانديك كوروندى.

«لەنين ملى سياستى»نك آينقسا بزنك توركستاندا توغورديغى نارا-ضيلق معلومدر. ساويت حكومتي بو قاتناشيق ايله غيرمنون وە هيجان ايچنده بولغان توركستانليلارنى بر پارچا آووتماندك بولدى. فقط برچه بو تورلو آووتمالارنك عمرى بيلگيليدر. بز اوز خلقمزنك روحيني ياخشى تانيتورغانمزدان بونداى صحنه اويونلاريندا تورك صنعتكارلارينك آلقيشلانيرلق مهارتنه شاهد بولوب تورغان توركستانليلارنك شكلچەدە، مندرجەچەدە ملى صنعت ياراتماق احتياجيني داها زياده سيزەجەكلەرينه وە اونلار ذهننده «لەنين ملى سياستى»نه قارشي كورەشمەك فكرينك ينەده چوقوررراق يرلەشەجەگينه قانعمز.

بزنك كبى ساويت حكومتينك «ملى سياستى» بلاسيغا اوچراغان وە صنعي صورتده تورلو قبيله جمهوريتلەريگه بولونوب بربرندەن اوزاقلاشتريلماقچي بولغان بختسز بر خلقنك تورلو شيوەلەرينك بربريله قايناشيب پيشمەسندە صحنه اثرلەريله صحنه اويونچيلارينك رولى كوب مهمدر. مەنه شو جهتدەن، عشق آباد وە تاشكند تياترولارندا كورسەتديكلەرى يوكسەك مهارتلەريله خلقمزنك رغبتيني قازانغان آذرى، تاتار وە قريملى صنعتكارلارنى بز توركستان تيشنداغى مهاجر ملتچيلەرده قارداش يوره گيله

آلقیشلاب ، خلقمزنڭ تیزلکده اوز حقیقی ملی صحنه‌سیگه ایگه بولوشینی تیله‌یه‌ز.

یاش تورکستانلی

* * *

تورکستاندا پاختا ایکینی

تأریخینده‌ن

(اوتکه‌ن آی ایچنده مطبعه‌دان چیققان دوقتور طاهر شاکر بیکنك «تورکستان پاختا خوجالغی» نام اثرینك 12-14نچی بیتله‌رنده‌ن .)

تورکستانغا پاختا ایکینی-اوسوملگی قای وقتده کیلگه‌ن دیگه‌ن سو-راققا قولدا بولغان علمی ، تأریخی معلومات بوکونگه‌چه قانیقترارلق بر جواب بیره آلمای کیله‌در. دنیا تأریخنده پاختا حقنداغی أڭ اسکی قیدله‌ر هندستانغا عائددر. پاختا او ییرده‌ن بر طرفدان شرققا — ژاپونیا ختای وه باشقا أولکه‌له‌رگه ، ایکنچی طرفدان غربغا — عربستان، ایران وه باشقا ییرله‌رگه یاییلمشدر. ایمدیلك پاختانڭ مدنی أوسوملك اولاراق یتیشدیریلدیگی وه انساننك حیاتی احتیاجی اوچون قوللانیلدیغی اصل وطنی اولاراق هندستان کورسه‌تیلمه‌کده‌در. بو پاختانڭ قایسی وقتده اطرافقا تارقالغانلیغی وه قایسی یول وه قاندای واسطه‌له‌ر ایله تورکستانغا کیلگه‌نلگی آچیق تعیین ایتیله آلمایدر. شو قادار بار، که اسکیده‌کی یونان فتوحاتینی تصویر ایتوچیله‌ر عربستان یاریم آطه‌سینڭ بعضی ییرله‌ری وه اواطرافداغی بعضی آرال (آطه) لاردا تا اوزمان پاختا ایکینی کوردوکله-رینی یازادرلار. داها سوگراغی معلوماتلار بوپاختا ایکینی حرکتینك میلاد-ده‌ن بر عصر اول آق دیگز بویلاریغا قادار ایریشکه‌نلگینی کورسه‌ته‌در. بو دورگه عائد معلوماتلار یالغز پاختا ایکینینڭ یاییلغانلیغنی ایمه‌س، حتی او ییرله‌رده ایپ ییگیریش وه توقوماچیلق ایشله‌رینڭ‌ده اورناشقانلیغنی کورسه‌ته‌در. بعضی تیکشیروچیله‌ر تورکستانڭ‌دا قسماً او زمانکی یونان وه ماکیدونیالیلار قولی آستیغا کیرگه‌ن مملکتله‌ر قاتارندا بولغانلیغنی

نظرده توتوب تورکستان پاختاچیلیغینڭ‌دا او زمانلارغا عائد بولووی احتمالینی آلغا سوره‌درله‌ر.

تورکستانلیلار عمومیتله تورکله‌رنك چینلیله‌ر ایله باردی-کیلدیله‌ری‌ده کوب ، بلك‌ده داها ایسکیدر. بو مناسبات نتیجه‌سنده تورکستانلیلارنڭ چین واسطه‌سیله‌ده کوب‌گنه کولتور اوبیه‌کتله‌ری آلدیقلارندا شبهه یوقدر. بو نقطۀ نظرده‌ن تورکستانغا پاختاچیلق‌دا شرقدان کیلگه‌ن بولماسمی ، دیگه‌ن بر اوی‌ده کیلیب کیچه‌در. بو جهتنی آیدینلاتو اوچون تیکشیرو-له‌ریمز یالغز ماوراءالنهرده‌کی پاختا ایکینی وه اونگله علاقه‌دار تأریخ پارچاسیغا منحصر بولوب قالماسدان، أولکه‌نڭ داها شرقی قسملارندا، کاشغار، خوتان، تورفان طرفلارنداغی پاختاچیلقنڭ تأریخی‌ده تیکشیریب ، بو طرف بیله‌ن أولکه‌نڭ غربی قسمنداغی پاختاچیلق ساحه-لاری آراسنداغی تأریخی مناسباتنڭ اینجه‌ده‌ن اینجه تیکشیریلیشی کیره‌ك بولادر. تورکستانڭ هندستان ایله توغرودان توغرو چیگه‌ره‌له‌نگه‌نلگی‌ده اونڭ پاختانی اوزآنا یورتندان داها قیسقا یول بیله‌ن آلغانلغی احتمالینی‌ده توغدوره‌در.

طبیعی بونلارنڭ بوتونیسی‌ده ایمدیلك تأریخی وثائق وه وقایع ایله تأیید ایتیلمه‌مش نظریه‌له‌ردر. اونگچون بز بو نقطه اوستنده کوب اوزون توختاب اوتورماسدان تورکستاندا پاختاچیلقنڭ أولکه تأریخینڭ ایمدیگه قادار آچیق قید ایته بیلمه‌دیگی درجه‌ده ایسکی بر کولتور جنسی بولغانلیغینی سویله‌مه‌کله اکتفا ایته‌مز.

تورکستان تأریخینڭ او قادار ایسکی دورله‌ری‌گنه ایمه‌س ، میلاد-ده‌ن سوگراکی دورنڭ‌ده اوزون‌گنه بر قسمنده هه‌ر نه‌رسه‌گه بالخاصه بوندای خوجالق وه اقتصادی کولتور مسئله‌له‌ریگه دائر آچیق معلومات بیروچی ایشله‌نگه‌ن منبعلار هنوز یوقدر. آنجاق VII-VI عصرله‌رگه عائد سیاح اثرله‌رنده تورکستان خلقی حیاتی ، قیافه‌سی ، مشغولیتی تصویر ایتیله‌رکه‌ن بونداى مومه‌تله‌رگه تماس ایتیلیب کیچیلگه‌نلیگینی کوره‌مز. بو دورله‌رگه عائد سیاح اثرله‌رنده تورکستانڭ بعضی بر قسملارنداغی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اهالینگ پاختا، ایپەك، یوگدان ایشلەنمە البسەلر کیدیکلەری حتی بعضیلاری أولکەنك جنوبی قسملارندا اهالینك عمومیتلە پاختادان ایشلەنمە کییم قوللاندیقلارینی قید ایتەدرلەر. بو دور یازیلاری انساندا تورکستاندا پاختاچیلق وە اوگا باغلی خوجالق تارماقلارینگ کوبدەن بیرلەشکەن بولغانلیغی تأثیرینی قالدیرادر.

عرب استیلاسیغا قادار تورکستانی کیزگەن چینلی وە باشقا سیاحلار تورکستانداغی یوکسەك زراعی کولتوردەن بحث ایتدیکلەری کبی عرب اوردوسینی تعقیب ایتکەن عرب سیاح وە مدقق، مشوقلەری دە ماوراء النهردە کوردوکلەری زراعی کولتوردەن عینی صورتلە بحث ایتەدرلەر. او زمانلار تورکستانگ خارجگە چیقارا تورغانماللارینی کورسەتوچی یازولاردا ایپەك وە پاختا هەم کورونەدر.

بو صورتلە باشلانیشینی آچیق کورسەتە آلمادیغمز پاختانگ تورکستان خلقی حیاتندا کوب ایسکی بولغانلیغینی بیلدیروچی ایزلەرنی أولکە تأریخینگ کوب ایسکی دورلەرندەدە اوچراتیش ممکن بولانلیغینی سویلی آلامز.

* * *

قافقاسیا قونفەدراسیون میثاقی

I — «یاش تورکستان»نگ اوتکەن نومروسندا خبر بیردیگمز؛ متنینی توبەندە نقل ایتدیگمز قافقاسیا قونفەدراسیون میثاقی‌نگ امضالانیشی جبهەداش استقلالچی مطبوعاتدا عمومی بر علاقە ایلە قارشی آلندی. باشقا تورلو بولادا آلماس ایدی. بزلەر، اوقراینا وە روسیەدەن آیریلیب اوز مستقل حیاتینی قورماقچی بولغان تورك خلقلاری، اوچون روسیە بیلەن یورتوتولاچاق عمومی ملی کورەشمزدە قافقاسیانك زولی آچیق وە آیدین‌در. قافقاسیا جبهەسینك کوچلو بولووی بزنك‌دە برلکدە وە هەر بریمزنگ آیریلقدا کوچلو بولوویمز دیمەکدر. قافقاسیانگ اوزی‌دە برلەشیب بر جبهەدە بر کوچ بولوب حرکت ایتکەندە گنە کوچلو بولالادر. بو برلە

شکەن جبهە بوکون قورولماقدادر. بز بو میثاقینگ یاقین کیلەچەکنگ جادثەلەری ایچندە اوز رولینی تولوق صورتدە اوتەمەکلە بوتونمزنگ روس ایمپەریالیزمی بویوندوروغندان قورتولوشیمزغا یاردم ایتەچەگینی امید ایتەمز.

II — قافقاسیا میثاقینگ برگنە دوشمانی بار. اودە تورلو آقیم، توسدەکی روسلاردر. بو روس دوشمانچیلیغی ایسە ایمدیدەن اوزینی کورسەتە باشلادی (*). روسلار «قافقاسیا میثاقی بروکسەلنگ بر قهوە خانەسندە امضالانمشدر» دیگەن کبی نەرسەلەرنی سویلەب اوندان کولمەکچی بولادرلار. بو قیزیق بر نەرسە! عجبا قاچان وە قاندای بر جادثە اهمیتینگ اونگ امضالانغان یرندەن آسیلی بولغانی بار؟ 17 ییل بوندان اول اوز گناهلەری یوزندەن اونلار وە بز غیرروس خلقلار مملکتمزنی تاشلاب چیقیشغا مجبور بولغان ایدیك. بو حادثە بر دستە روس قوممونیستلەری طرفندان آوروپانگ بر بورچەگندە، نامعلوم، توتون توتاغان پایسقان بر قهوەخانەدە امضالانغان کیلیشونگ نتیجەسی ایمەسمی ایدی؟ هەنە ایمدی یاقینغنا بر زماندا بولوب اوتکەن شو حادثەنی اونوتغان مهاجر روسلار قهوەخانە مسئلەسنە کولوب قاراب، او حقدە یەگیل گنە حکم بیریب اوتورادرلار.

بو صورتلە میثاقینگ امضالانغان یرینی کشف ایتکەندەن سولك روسلار اونك حقیقی مؤلفینی قیدیرا باشلادیلار. اونلار رسماً قافقاسیا میثاقی آرقاسندا تورکیە رؤیاسینی کورەدرلەر. بو ایسە روسلارنگ تداویسی ممکن بولماغان «تورکیە خستەلیغی»در. بو خستەلق ساغی، اورتاسی، سولی، خلاصە بوتون روسلقنی قاپلاب آلغان.

«تورك تهلکەسی» دیگەن روس ماسالی «تورکلەر آق دینگزدەن آلتایلارغا قادار اوزانغان بویوك تورك دولتی قورماقچیلار»، «تورکلەر قافقاسیانی استیلا ایتمەکچی»، تورکلەر اوندای قیلماقچی، بوندای قیلماقچی دیگەن شکللەرنی آلیب یوروبدر. اگردە بو روسلارنگ اویلاب

(*) «پوسلەدنیە نووستی» غازیتاسینك 34.8.25. تاریخلی نسخەسنە باقیلسین.

چیقاردیغی «تورك پلانلاری» وه هیچ بولماغاندا تورکیه‌نگ «بزگه یارده‌می» حقندا سویله‌ب یوردوکله‌ری نه‌رسه‌له‌رنگ میگده‌ن بری بولسادا توغرو بولسایدی، بز اوزیمزنی کوب بختلی سانار ایدیك. چونکه بولشه‌ویك روسیه طرفندان تاریخده مثلی کورولمه‌گه‌ن، ایشیتیلمه‌گه‌ن بر شکلده ایزیلمه‌کده بولغان خلقمزغا تورکیه طرفندان کورسه‌تیله‌جه‌ك، حتی کیچیك بر معنوی علاقه، سیمپاتینك تورکچیلکنك کیله‌جه‌گی اوچون کوب اهمیتی بولاجاقدی. تأسفله‌ر، که حقیقی وضعیت بونداى ایمه‌سدر.

III — بز بو یرده «تورکیه‌نگ قافقاسیا میثاقینا هیچ بر مناسباتی بارمی؟» دیگه‌ن سورغوغا جواب بیریب کیتمه‌کچی‌مز. بزنگ بو یرده سرد ایته‌جه‌گیمز فکرله‌ر هیچ بر وثیقه‌غا اساسلانماغان. صرف اوزیمزنك منطقی استنتاجمزدر.

بز سوزگه قافقاسیا میثاقینا تورکیه‌نك هیچ بر تورلو مناسباتی یوقدر، دیگه‌ن اوز قناعتیمزدان باشلایلق. بوکونکی تورکیه ساویت روسیه ایله کوب سیقی باغلانغان. ساویت روسیه‌نگ ضعیفله‌نووینه یارایتورغان هه‌ر بر توشونچه، ساویت علیهداری کوچله‌رگه یاردم بوکونکی تورکیه‌گه بوتونله‌ی یات نه‌رسه‌له‌ردر. بزچه، تورکیه کوب صمیمیتله باغلاندیغی شمال قومشوسینك اوزی حقندا نیمه اویلاوی احتمالنه کوب حساسلق بیله‌ن قارایدر. اونگچون تورکیه، موسقوا حکومتینگ اوناتمادیغی هه‌ر قاندای بر ایشده برابر آگیلووینی‌ده ایشیتمه‌ك ایسته‌مه‌یدر. قافقاسیا میثاقی ایسه موسقوا حکومتینك اوزینه دوشمان حسابلادیغی حادثه‌له‌رنگ ایگ مهمله‌رنده‌ندر.

تورکیه آق دیگز ساحللارندا اوزینی بوتونله‌ی خوفسز کورمه‌یدی. بونگ اوچون او اوزیگه برده قارا دیگز وه قافقاسیا (یعنی ساویت روسیه) یاغنداندا اوگغایسزلقلار چیقارماق ایسته‌مه‌یدر. بزچه تورکیه قافقاسیانگ اوزکوچی ایله روسیه‌گه قارشی استقلالینی مدافعه ایته آلیشینا اینانیگقراماسا کیره‌ك. اونگچون‌ده قافقاسیا روسیه‌ده‌ن آیریلیب قالغاندا بلکه‌ده قافقاسیاغا «موقت حامی» حالندا آوروپا کوچله‌رینگ کیریب

قالووینی اویلایدر. ایمدی بو «موقت حامی» بولوب کیلوچی کوچله‌ر آراسندا آنادولونگ آق دیگز ساحللارینا کوز تیککه‌نلیگینی آچیق کورسه‌توب اوتورغان کوچله‌رده بولونوب قالسا بو صورتده تورکیه هه‌ر طرفدان آنادولو بایلقلارینا قیزیقوچیلار بیله‌ن اورالوب قالغان بولادر. طبیعی وضعیتنی بونداى آگلاغان تورکله‌ر اوچون، هه‌ر ایکی طرفدان منفعتلاری قارشیغا کوچله‌ر بیله‌ن قومشولق قیلیش یاخشیراق کورونه‌در. او وقت تینچ‌گنه یاشاب مملکتنی قوروماق وه بایتماق یولندا دوام ایتمه‌ك ممکن بولادر... تورك سیاستینگ کیله‌جه‌ك استقامتی «ساویتله‌ر اتفاقی محکممی؟»، «ساویت روسیه کوچلومو؟» دیگه‌ن سورغولارغا بیریله‌جه‌ك توغرو جوابدان آسیلیدر.

ساویتله‌ر اتفاقی دونیانگ ایگ ضعیف قورولغان بر دولتیدر. ساویت روسیه‌نگ حربی کوچی ایسه ایشانچسزدر. بونی موسقوا بولشه‌ویکله‌رینك بر نیچه وقت اول یوزینه توکوروب یوردوقلاری ملتله‌ر جمعیتنه، بعضی بز بویوك ایمپه‌ریالیست دولتله‌ر وه اونلارنگ مالایلاری = «له‌که‌ی»له‌ری (بولشه‌ویکله‌ر کیچیك آنتانتا دولتله‌رینی شونداى دیب آتارلار ایدی) نه حرارتلی اوپوشلار یوبارا باشلاشلاری کورسه‌تمه‌کده‌در. اوزینگ محکملگینی، کوچینی سیناغان بر دولت تاشلاغان توکوروگینی قایتادان یالاماس وه اوزینگ «اوغریلار» دیب آتادیغی بر جماعت ایله بر ماساطرافندا اوتوروشقا بو قادار آشیقماس ایدی. (بولشه‌ویکله‌ر ملتله‌ر جمعیتینی «اوغریلار ییغینی» دیب آتارلار ایدی.) اوز قناعتنچا روسیه‌نی پارچالانیشدان ساقلاب قالیشنگ برگنه یولی دیب قاراب ساویت حکومتی خارجی سیاستینی مدافعه ایتب یورگان میلیوکوف اوزینگ یه‌گی‌گنه چیققان «ساویتله‌رنگ تیشقی سیاستی» اسملی فرانسوزچه اثرنده(*) ساویتله‌ر اتفاقینك بو ضعفینی آچیق، آیدین ایضاح وه اثبات ایتمه‌کده‌در. مه‌نه بو میلیوکوفنگ، ساویت حکومتینی بولونمه‌س روسیه‌نگ برلگینی ساقلاوچی،

(*) *P. Milioukov:* „La politique extérieur des Soviets“. Paris. 1934. (Marcel Giard, Edit.)

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روسیه‌نك قافقاسیا ، تورکستان وه باشقا مستملکه‌لرنده‌کی حکمرانلیغنی قوروب ساقلاوچی برگنه کوچ دیب قیمت بیروی بزنگ بوتونمزنی ، صفلاریمزنی برله‌شتریب ، کوچمزنی ساقلاشقا اونده‌یدر. قافقاسیا میثاقی ده مه‌نه شو ساویت وه میلیوکوف ایمپه‌ریالیزمنگ ایجاب ایتدیردیکی ایشله‌رنگ بریسیدر.

IV — نهایت «پرومه‌ته» مجموعه‌سینگ قافقاسیا میثاقینا آتالمش ، سواکنچی ، (92نچی) ، نومروسنداغی بر مقاله اوستنده بر نیچه سوز ایتمه‌کله مقاله‌نی بتیرمه‌کچی‌مز. بز بو یرده «پرومه‌ته» باش محرری گوازاوانك مقاله‌سینی قصد ایته‌مز. بزچه «پرومه‌ته»نك محترم باش محرری هه‌له قورتولماغان قافقاسیانگ بایلقلاری اوستنده‌ن آوروپالیلارغا وعده بیرمه‌کله بر پارچا چیغیرندان چیقغان. بوندای اساسسز وعده‌لر قافقاسیانك تورکیه‌کبی ، هه‌ر طرفدان آوروپانگ یات بایلقلارغا قیزیققان کوچله‌ری بیله‌ن اورالیب قالیشدان قورققان قومشولارینی چوچوتوب یوبارماسمی ؟ قافقاسیا بایلقلاری اوستنده‌ن بوندای تکلیفله‌رده بولونوب یوروش ، تورکیه‌نك قافقاسیانك کوچی حقنداغی شبهه وه قورقوسینا حق بیریب قویماسمی ؟ طبیعی بوتون قورتولغان مملکتله‌رکبی قافقاسیادا اوز مملکتی بایلقلارندان فائده‌له‌نوده آوروپا بیله‌ن اقتصادی یارده‌مله‌شو یولندا حرکت ایته آلاجاقدر. فقط بو کیله‌جه‌کنك ایشیدر. بو مسئله‌لر حقندا ایمدیده‌ن بوش یرگه یاقیریب‌ـچاقیریب بعضلارینگ شبهه‌سینی ، باشقالارینگ ایشانچسزلیغنی توغدوروب یوروشنگ کیره‌گی بارمی ؟

اوز حسیاتیگنی ، یاقین قومشولاریگنگ احوال روحیه‌سی ایله اویوشتوروب حرکت ایتمه‌ك ، اونلار ایله سیقی باغلانیش یاراتماق وه بونگله اوز وضعیتیگنی کوچه‌یتمه‌ك قوراليدر. بالخاصه «پرومه‌ته» مجموعه‌سینگ بو نقطه‌نی نظرده توتوب حرکت ایتیشی کیره‌ك ایدی...

چوقای اوغلی مصطفی

قافقاسیا قونفه‌دراسیونی میثاقی

(«استقلال» نك 64نچی سانندان)

آذربایجان ، شمالی قافقاسیا وه گورجستان ملی مرکزله‌ری

— بر ملتنگ تام یوکسه‌لیشینگ یالغز تام بر استقلال شرطیله ممکن اولابیله‌جه‌گینی کوزده توتاراق ،

— تکمیل قافقاسیا کوچله‌رینگ بر وه مشترك چیگه‌ره ایچنده برله‌شمه‌ده‌ن بو غایه‌یه ایریشمه‌نگ سوك درجه آغیر اولاجاغینا قناعت کیتیره‌رەك ،

— قافقاسیا ملتله‌رینگ حیاتی منفعتله‌رینگ ساقلانیشی اوچون بونلارنگ تیشقی سیاست وه ملی منفعتله‌رینك مشترك برطرزده أداره ایتلمه‌سینك ضروری اولدیغنا ایناناراق ،

— قافقاسیا ملتله‌رنده‌ن هه‌ر برینگ اوز فکری وه مادی کوچله‌رینگ تام انکشافی اوچون کیره‌ك بولغان تمامیت ملکیه‌سینگ حقیقی ضمانینی آنجاق شوندای بر برلیك یولی ایله تاپاجاغینا قناعت کتیره‌رەك ،

— قافقاسیا جمهوریتله‌ری برلگی اساسینی قبول ایتمه‌کله ، بوتون وطنداشلارینك مظاهرتنه مظهر اولدوقلارینا قوتله ایناناراق ،

— قافقاسیا جمهوریتله‌ری قونفه‌دراسیونینگ مملکتنگ سیاسی وه اقتصادی برلگنده‌ن توققان سیاسی بر شکل بولغانلغینی تصدیق خصوصنده همرأی اولاراق قافقاسیا قونفه‌دراسیونینگ توبه‌نده‌کی اساسلارینی اعلان ایته‌درله‌ر :

1 — قافقاسیا قونفه‌دراسیونی ، داخلده هه‌ر بر جمهوریتنگ ملی قاراقته‌ر وه تمامیت ملکیه‌سینی تأمین ایته‌رەك ، خارجده بوتون جمهوریتله‌ر نامیغا یوکسه‌ك درجه‌لی بین‌الملل بر برلك کبی حرکت ایته‌جه‌کدر. قونفه‌دراسیونگ مشترك بر سیاسی وه گومروك چیگه‌ره‌سی اولاجاقدر.

2 — قونفه‌دراسیونغا کیرگه‌ن جمهوریتله‌رنگ تیشقی سیاستی ، قونفه‌دراسیونگ صلاحیتدار مؤسسه‌له‌ری طرفدان أداره ایتله‌جه‌کدر.

3 — قونفەدراسیون چیگەرەلەرینگ محافظەسی ، قونفەدراسیونغا کیرگەن جمهوریتلەرنك اوردولارندان متشکل قونفەدراسیون اوردوسیغا بیریلەجەك وە بو قونفەدراسیوننگ مدیر مؤسسەلەرینە قاراشلی تك بر قوماندا آستندا بولوناجاقدر.

4 — قونفەدراسیونغا کیرگەن جمهوریتلەر آراسندا چیقابیلەجەك وە بلاواسطە مذاکرە ایلە بیتیشیلەمەیەجەك هەرتورلو اختلافلار اجباری آربیترغا وە یاخود قونفەدراسیون یوکسەك محکمەسیگە بیریلمەلیدر. قونفەدراسیونغا کیرگەن جمهوریتلەر ، بونلارنك بوتون قرارلارینی تماماً قبول وە اجرا ایتمەککە مجبوردر.

5 — بیلەرمەنلەر (ئەکسپەرتلەر) قومیسیونی ، یوقاریدا کیتریلگەن اساسلارغا تایانب حرکت ایتب بو یاقینلاردا قافقاسیا قونفەدراسیونی قونستیتسیونی پروژەسینی حاضرلاماقلە مشغول بولوناجاقدر. بو پروژە ، هەر جمهوریتنگ توپلاناجاق ایلك مجلس مؤسسان فعالیتی اوچون بر اساس اولاجاقدر.

6 — میثاقدا ئەرمەنستان جمهوریتی اوچونده یر قالدیریلمشدر.

آذربایجان نامینا: 1) محمد امین رسولزادە ، بورونغو آذربایجان
ملی شوراسی رئیسی ، ایمدیگی ملی آذربایجان
مرکزی رئیسی
2) علی مردان بیك توپچیباشی ، آذربایجان‌مرخصـ
لار هیئتی رئیسی وە بورونغو پارلامەنتو رئیسی.

شمالی قافقاسیا نامینا: 1) محمدگرای سونچ ، 2) ابراهیم چولیك ، 3) تاو
سلطان شاهمان.

گورجوستان نامینا: 1) نوی ژوردانیا ، بورونغو گورجوستان جمهور رئیسی،
ایمدیگی گورجوستان ملی مرکزی رئیسی.
2) آ. چخەنکەلی ، گورجوستاننگ بورونغو
پاریس ممثلی.

بروکسەل شهری. 14 تموز 1934.

موسقوا وە تورك قوممونیست فرقەسی

بولشەویك فرقە نشریات أدارەسی «شرق قوممونیست فرقەلاری پروغراملارینا دائر وثیقەلار» آتلی بر کتاب نشر ایتدی(*). بو کتابدا ختای ، یاپونیا ، هندستان ، هند چینی ، فیلیپپین ، عرب أولکەلەری (مصر ، سوریە ، فلسطین) وە تورکیە(**) قوممونیست فرقەلاری پروغرامی توپلانغان. کتاب مارقس-ئەنگەلس-لەنین اینستیتوتی کبی مهم بر ساویت دولت مؤسسەسی اسمندەن چیقاریلغان. بو کتابداغی معلوماتدان بزنی یالغز «ساویت دوستلاری»نگ تورکیەگە قاراشینی ، «دوستلیغنی» کورسەتە تورغان قسمغنا قیزیقترادر. شونیدە اعتراف ایتش کیرەك ، کە بز بو کتابنی دقتلە تیکشیرگەندەن سوك ، ساویت موسقوانگ أوزینە باریشماس دوشمان دیب تانیدیغی یاپونیاغا قاراشی ایلە ، اینگ یاقین دوستی دیب آتادیغی تورکیەگە قاراشی آراسندا ذرە قادار بر فرق تاپا آلمادق. ایش یالغز تورك قوممونیست فرقەسی پروغرامینی نشر ایتب او فرقەغا آچیقدان آچیق معنوی یاردەمدە بولونغانلقدا ایمەس ، آینقسا ساویت موسقواسینگ بوکونکی کمال تورکیەسیگە بیرگەن قیمتندەدر. کتابنگ عمومی مقدمەسندە وە تورکیە قوممونیست فرقەسی پروغرامی-خط حرکتی قسمینگ باشلانغیچندا کیتریلگەن فکرلەردە موسقوا حکومتینك کوب سویلەدیگی «تورکیەگە دوستلق» بر طرفدا تورسون ، حتی تورکیە حقندا اوبیەکتیف حکم بیرگەنلکنگدە ایسی یوق. بو موسقوا ساویت کتابی بوکونکی کمال تورکیەسینگ «ظاهراًگنە مستقل» بولغانلیغینا ایناتیرماقچی بولادر. (کتابنگ مقدمەسی VII نچی بیتدە).

بز بو سوزلەرنگ قاچان ، باشدا حربیە قومیساری وورو‌شیلوف بولغانی حالدا بویوك بر هیئت حالندا تورکیەگە کیلگەن ساویت حکومتی

(*) „Программные документы коммунистических партии Востока“.

(**) کتابدا تورك قوممونیست فرقەسی پروغرامینك برنچی دفعە نشر ایتیلمەکدە بولغانلیغی آیریچا قید ایتلمشدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ممثللەرينگدە اشتراك ايتديكلەرى ، توركيه جمهوريتنگ اون ييللق بايرامندان اولمى ، سوگمو تيريلگەنلگينى بيليشكه قيزيقديق. كتابنگ(*) 1933 .11 .1دە ، يعنى خودده توركيه حكومتينگ مثلى كورولمەگەن بر طنطنه ايله ساويت هيئتينى قارشى آلديغى، ايگ بويوك تورك غازيتالارينك موسقوانگ صميمى دوستليغندان ستايشلەرله بحث ايتديكلەرى، ايزمير شهرينگ ووروشيلوفنى فخرى همشهرى اعلان ايتديكى تاريخلەرده تيزيله باشلاغانليغى آگلاشيلدى.

ووروشيلوف آنقارادا ضيافتلەرده توركيه جمهوريتى ، اونگ يولباشچيسى وه تورك پارلامانى شرفنه قدحلار كوتەردى. تورك اوردوسى رسم كەچيدلەرينى قبول ايتدى. مەنە شو چاغدا موسقوانگ دولتمطبعەسندا «توركيەده ايشچى صنفينگ كيلەجەكدەكى ديكتاتورليغى» ، «آق تەررورنگ تورك قوممونيستلەرينه شدتلى ضربەسى» ، «انقلابچيلارنى چوروتمەكده بولغان كمالچيلار زندانلارى» ، «تورك قوممونيستلارينگ حكومت باشنداغى كمالچى خلق فرقەسنه قارشى شدتلى وه باريشماس كورەشى» ، «تورك ياشلارى ، معلملەرى وه اوردوسى آراسندا قوممونيستلەر فعاليتى» ، «توركيەدەكى كورد ، لاز وه باشقا كيچيك ملتلەرنگ توركيەدەن بوتونلەى آيريليب مستقل دولتلەر اعلان ايتو حقلارى» ، توركيه پارلامانينى «كمال ديكتاتورليغينگ قورالى بولغانلغى» بيلەن عيبلەمەك وه شونك كبى كوب نەرسەلەر تيريليب ياتقان ايدى.

بر قانچا ملاحظەلار بزنى بو توركيەنگ «ساويت دوستلارى» كتابندان بو قادارغنا نقل ايتيش ايله كفايتلەنيشكه مجبور ايتەدر.

توركيه قوممونيست فرقەسينگ تورك عملەسى 90%ينى اوز ايچنه آلغانينى سويلەگەن ساويت كتابى بوتورك قوممونيست فرقەسينك تورك عملەسى وه زحمتكش خلق كتلەسينگ انقلابچى دەموقراتى ، ايشچى وه دهقان ديكتاتورليغى وه سوسياليزم قورو يولنداغى كورەشنده يولباشچيلق قيلارلق درجەده اوسوب ييتكەنينى ادعا ايتەدر. (كتابنگ 147نچى بيتنه مراجعت

(*) كتاب 1934نچى ييلى مارت آيندا تارقاتيلغان.

ايتيلسين.) او ، برآزدا آشاغيدا «توركيه قوممونيست فرقەسينگ ساويتلەر اصولندا ايشچى وه كويلو ديكتاتورليغى اوچون شرائط حاضرلاماقدا» بولغانليغينى سويلەيدر.

بوتون قوممونيست فرقەلارى كبى تورك قوممونيست فرقەسينگده موسقوا فرقەسى وه ساويت حكومتى آگەنتى بولغانليغينى ، اونگ توركيه «ملى بورژوآ وه ملكدارلارينا» قارشى كورەش اعلان ايتەركەن ، درحال ساويت روسيه منفعتينه كورەشكەنينىده سويلەب قويوشى اوزى كورسەتيب تورادر. مەنە شو توركيه ملى كوچلەرينه قارشى وه ساويت روسيه منفعتى اوچون كورەش ديب قارشى قارشيغا قويو نظريەسى تورك قوممونيست فرقەسى پروغرامينگ مغزينى تشكيل ايتەدر.

موسقوانگ تورك قوممونيست فرقەسى اوچون پروپاغاندا يوروتووى اهميت بيرمەسدەن كيچيب كيتەرلك يەگيل وه يا اهميتسز بولشەويك بيلچيلەرينگ تصادفى بركورونوشدەنگنه عبارت ايمەسدر. يوق ، بو پروپاغاندا تورك ملى انقلابنا ساويت روسيه قاراشينگ حقيقى كورونوشيدر، اونگچوندە تورك قوممونيست فرقەسى پروغرامى آلدندا يازيلغان مقدمه بوكونكى تورك انقلابنا ساويت روسيه قاراشينى كورسەتكەن ستالين نظريەسينى كيترەدر. بز ستاليننگ بو فكرلەرينى باشقا بر مناسبتله بركرەده كيترگەن ايديك. بونگله برابر بو ، كمالچى توركيەنگ موسقوالى «دوستى» قاراشينى بر دها تكرارلاب اوتمەكچىمز:

«كمال انقلابى يات ايمپەرياليستلەرگه قارشى كورەشدەن توقغان ، يالغز بورژوآ صنفى يوكسەك طبقەسينگ قيلغان انقلابيدر. بو انقلاب حد ذاتندا ايشچى وه دهقانلارغا وه كويلو انقلابينگ چيقابيلووينه قارشيدر.»

توركيه قوممونيست فرقەسى پروغرامى مەنە ستاليننگ شو نظريەسنه اساسلانغان.

ستاليننگ بو قاراشينى بالخاصه روس بولشەويك انقلابى ايله تورك ملى انقلابى آراسندا غايه برلگى چيقاريب تورك اوقوچيلارى ، آينقسا

سیاسی مسئله‌لرده چینیقماغان تورك یاشلارینی شاشیرتب یوروچی بعضی بر تورك سیاسی محررله‌ری ایسله‌مه‌لی ایدیله‌ر...

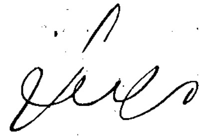

* * *

آطنه‌ده

حاجی صالح قاند عذر تیله‌دی — یاقیندا آطنه‌نگ سیحان دریاسی قرغاغنداغی گوزه‌ل باغلاردان بریسنده، تورکستاننك ملی کوره‌ش مجاهد- له‌رنده‌ن مرحوم آچیل بیك قورباشینگ اوغلی مجاهد کیچیك دوران بیك ایله تورکستانلی خدیجه خانمنگ تویلاری بولدی(*). بو تویغا آطنه، جیحان، تارسوس وه مه‌رسین‌ده‌کی بوتون همشهریله‌ر عائله‌له‌ری ایله بر- لکده دعوتلی ایدیله‌ر. بوندان باشقا آطنه‌دان ئه‌لله قانچا کاتتا کانلار، مجبله‌ر وه جانکویه‌رله‌ر تویغا چاقیریلغان ایدیله‌ر. 150 گه یاقین مهمان چاقیریلغانلقلاری حالدا 400 گه یاقین قوناق کیلدی.

تویداغیلار سویونوب تورغان بر چاغدا «یاش تورکستان» مجموعه- مزده «آطنه‌ده دورت قارا ملعون» دیگه‌ن یازیدا آتی یازیلغانلاردان اوچنچیسی بولغان حاجی صالح قاند عائله‌سیله برلکده کیلیب قالدی وه بارچامز بیله‌ن کوروشوب عذر تیله‌دی.

مهمانلارغا یمه‌ك بیریلگه‌نده‌ن کیین حاجی قوشاق وه آتابای آغالا- ریمزنگ اشتراکیله تورکستان چالغیلاری چالینیب، ئه‌شوله وه اویونلار بولدی. کیین، حاجی صالح افندی توروب اورتاغا چیقدی. اوزینك تیلیده‌ن یازدیرغان توبه‌نده‌کی یازینی، اوزی اوقوما بیلمه‌گه‌نی اوچون او ییرده کیله‌رده‌ن بریسیگه بیریب، اوقوتدوردی:

(*) بو یه‌گی قورولغان عائله اوجاغینی «یاش تورکستان» هه‌م یوره‌کده‌ن قوتلولار وه خدیچه خانمله دوران بیك‌گه ساغلق وه بختلی اوزون عمرله‌ر تیله‌یدر. باشقارما.

— محترم همشهریله‌ر،

بر طاقم مفسد وه خائن آداملارك سوزله‌رینه آلداناراق بعض خطا- لاردا بولوندیغمی حضورگزده علناً سویله‌ر وه هه‌پگزده‌ن عفو طلب ایده‌رم. بعدما او آداملارله قطعیاً تماس ایتمه‌یه‌جه‌گم کبی هه‌ر هانگی فنابرحرکتده گره‌ك عموم همشهریله‌ریمگ وه گره‌کسه هه‌ر هانگی بر همشهری وه قارداش علیهنده بولونمیاجاغیمی هه‌پگزله خوش وه‌ناموسکارانه برصورتده کیچینه‌جه‌گیمی علناً عرض ایله‌ر وه بوگا ناموسم، نکاحم وه شرفم اوزه- رینه قطعیاً سوز ویریرم» دیب 400 کیشیده‌ن آرتق کوپچیلك حضوریده عذر تیله‌دی. بو افندینگ توغرو یولنی آنلاب آرامزغا قوشولغانیغا هه‌ر کیشی سویونوب آلقیشلادی.

2 — آطنه‌ده تورکستانلی دارچی تورکستان دارچیلارندان عیسی‌اوغلی صادق افندی بوندان 4-5 یل ایلگه‌ری مملکتده‌ن چیقیب آفغانستان، ایران وه عراق طرفلارینی کیزیب آك سوگرا تورکیه‌گه اوتکه‌ن. آنادولونگ کیلیس، عینتاب وه جیحان طرفلاریدا دار اویناغاندان کیین آطنه‌گه کیلمشدر. بر نیچه‌کون اورونغاندان سوك آینقسا آرقاداشیمز تیش دوقتو- ری راسخ بیکنگ همتی ایله آطنه‌نگ سیحان ایرماغی قیرغاغیداغی باغچا- لاردان بریسیده قرق مترو قادار یوکسه‌کلکده دار تیکدی. بو دار آطنه‌ده برنچی تاپقیر قورولغان ایدی. کوندوز یه‌ك ایسیق بولغانلغندان کیچه‌سی اویناشغا توغروکیلدی وه بوتون سیرچیله‌رنگ حیرت وه تقدیرله‌ری ایله کوب آلقیشلاندی.

3 — مسامره‌له‌رده تورکستان اویون، ئه‌شوله وه چالغیلاری

تورکستان ئه‌شوله، اویون وه چالغیسی آطنه‌ده‌کوب آلقیشلانماقدا- در. تورکستانلی یاشلار ایلك تاپقیر اوتکه‌ن قربان بایرامیدا آطنه خلق أوی صحنه‌سیده تمثیل وه مسامره شعبه‌سی اعضالاریله برلکده مسامره بیر- دیله‌ر. صحنه‌ده تورکستاندان چیقیب قوزان تاغلاری وه قوزان یایلالاریغا ییرله‌شکه‌ن قوزان اوغوللاری تورموشیدان آلینغان بر پیه‌س اوینالدی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

آرقادان تورکستان ملی چالغیسی ایله برلکده تورکستان ئەشولەلەری ئەیتیلیب ملی آویونلار اوینالدی.

بایزام مناسبتیله ایکی کون مسامره بیریلدی. هەر ایکیسی هەم موفقیتلی کیچدی.

آراغا یازنگ ایسیق کونلەرینگ کیریشی ایله صحنه فعالیتی آزایدی. فقط آطنه خلق أوینگ چالیشقان گەنجلەری تاماندان بر آغوستوس کونی آطنه سیحان ایرماغی قرغاغیداغی سالقین باغچالاردان بریسنده کیچەسی بر مسامره یاسالدی. بو مسامرەدە تورکستان ئەشوله، اویون وە چالغیلاری مهم بر اورون توتدی. باغچا لیقا-لیق خاتون-ایر کەك سیرچیلەر بیلەن تولغان ایدی. هەر درجەدە مأمورلەر، هەر رتبەدە ضابطلار وە هەر تورلو مسلك اربابتدان کیشیلەر کیلگەنلەر ایدی. آطنەدە چیقماقدا بولغان «تورك سوزی» غازیتاسی هەم او کیچەنگ انطباعینی، موفقیتینی یازارکەن آینقسا تورکستان ئەشوله چالغی وە اویونلاری حقندا کوب ستایشکارانه یازیلار یازاراق آلقیشلامشدر.

تورکستان یاشلارینی تشویق وە حمایه قیلیب تورکستان ئەشوله، چالغی وە اویونلاریغا کوب التفاتلار کورسەتکەن خلق أوی تمثیل شعبە-سندەن عزیز وە صلاح‌الدین بیکلەرنگ توجهلەری شایان شکراندر. «یاش تورکستان» بیتلەریدە تشکر ایتمەك وە منتدارلق کورسەتمەك بور-جمزدر.

بو کونلەردە استانبولدان هەم بر قانچا ملی چالغی کتیریلمشدر. تور-کستاننگ بوتون ملی ئەشوله وە هوالارینی صنعتکار بارماقلاری بیلەن دوتارنگ ایکی تەلیدە جانلاندیرغان دوتارچیمز ملا آخوند ئەکەنی بو یردە تقدیر ایتمەسدەن اوتەلمایمەن. بو یورتداشیمز باشقا آرقاداشلارغا هەم اورگەتب بو شکلدە تورکستان ملی چالغیسینی یوکسەلتمەکنی، تاراتماقنی اوزیگه بر أمل وە غایه ایتمشدر.

کیچیك نفیسه ایله کیچیك بدری نی‌دە اوتوتماسلق کیرەك. تورکستان اویونلارینی آنچا ایلگەریلەتدیلەر. باشقا مسامرەلەریمزدە بولارنی هەم

تارتق قیلیب آطنەدەکی فعالیتمزنی تاغین هەم ایگەریلەتمەك اوچون اورونماقدامز.

12. 8. 34، آطنه. دەرەکچی.

* * *

تورکستان خبرلری

I — اوزون عمرلو غوزه — خوقنددەغی «ماقسیم غورکی» نام قولله‌ک-تیف خوجالقنگ رئیسی آتابای اوغلی دیگەن بر تورکستان دهقانی اوز تجربەسیله «اوزون عمرلو غوزه» کوکەرتمشدر. آتابای اوغلی‌نگ بو مهم تجربەسینی «قیزیل اوزبیکستان» مخبری حسن عزتی (شو غازیتانگ 34 .6 .2 تاریخلی سانیغا قاراڭ) توبەندەگیچه تصویر ایتەدر:

— کوپ دهقانلار «آمریقا پاختاسی اوزاق ییللارغاچا کوکەرمەیدی. اونگ کورتەگی یوق. برك چیقارمایدی، قوروب قالادی» دیر ایدیلەر. آتابای اوغلی بوڭا قولاق سالمادی، پاختانی اوزاق وقتلارغاچا کوکەر-تیریش ممکن ایکەنینی عملدە کورسەتیش اوچون حرکتە باشلادی. 1932 نچی یلدا مصر پاختا اوروغینگ برینی علاحده تووەککه ایکدی. تووەک-کە سالنغان توپراقلار محلی گوك بیلەن یاخشی آرالاشتریلدی. تووەککە تاشلانغان چیگیت 5 کوندە کوکەریب چیقدی. غوزه آستینی هەر 10 کوندە بر تاپقیر یومشاتیب، سو قویوب تورولدی. بو غوزه باشقا غوزەلەردەن آنچا فرقلی یعنی سیرخورەك بولوب یتلدی. آچیلغان پاختالاری تیریب آلندی. آتا بای اوغلی 15 نچی اوکتابردە تووەکنی اویگا کوچوردی. غوزه ایسیق سوبادا 15 کون تورغاچ قالغان کورەکلەری هەم یاپیاسیغا آچیلدی. غوزه یانواردا هەم اوز برگینی ساقلاب، یعنی کوم-کوك بولوب توردی. برگی سارغایمادی وە برگلەرینی تاشلامادی.

آتابای اوغلی 1933 نچی یل 25 نچی آپریلدا تووەکنی یەنه تاشقاری چیقاردی. غوزەگه خلل بیرمەسدەن وە تامیرلارینی سیندیرماسدان اوغو-تلاب وە تووەك ایچیدەکی توپراقلارنی قول بیلەن یومشاتیب قویغاچ غوزه کورتەك چیقاریب کوکەره باشلادی. ایکیلگەن غوزەلەر سانالغاندا، تووە-

کده‌کی غوزه گولله‌دی. بو غوزه‌نگ پاختاسی 15 کون ایلگه‌ری تېرېلیب آلندی. ینه ساووق توشووی بیله‌ن غوزه سوبالی اویدا ساقلاندی.

آتا بای اوغلی سوبالی اویداتورغان غوزه‌ده شیره که‌سه‌لینی وجودگه کیلتریب، کیین اونی یوقاتیش تجربه‌سینی هه‌م اوتکه‌زدی. یاووایی اوسوملکله‌رنك قوروغینی چیرتیب غوزه آستیغا قویغان ایدی. 5 کون ایچیده غوزه‌نی شیره اوراب آلدی. غوزه برگله‌ری قارایب قالا باشلادی. شو وقتدا غوزه‌نی درحال سابون سووی بیله‌ن یودی. 3 کونده شوره یوقالدی. غوزه ینه ایلگه‌ریگی حالیغا قایتدی.

آتابای اوغلی بو غوزه‌نی بو ییل هه‌م 25نچی آپریلده تاشقاریغا چیقاریب، آستینی یومشاتیب وه سوغاریب قویغان ایدی. حاضرده بوغوزه کورته‌ك یاریب، برك چیقاریب شاخلای باشلادی. دیمه‌ك آتابای غوزه‌سی 3نچی ییلغا قدم قویدی.

آتا بای اوغلی، «غوزه‌نی قیشدا ایسیقدا ساقلاب وه بوگا یاخشی دقت بیله‌ن قارالسا 10 ییل وه اوندان هه‌م آرتیق کوکه‌رتیریش ممکن، دیدیدر.»

II – پاختا آطلاسی — «قیزیل اوزبیکستان»نگ 34 .6 .14 تأریخلی نسخه‌سنده باسیلغان بر خبره کوره، اورتا آسیا سه‌له‌کسیه استاسیونینگ بر مونچا علمی خادمله‌ری «پاختاچیلقنگ اوسوشی» نامیداغی آطلاسنی ایشله‌ب تمام قیلمشلار. بو آطلاس پاختانگ چیگیتده‌ن تارتیب تا یتیلگونچه قاندای حاللاردا بولووینی کورسه‌ته‌تورغان 200 بدیعی رسم، جدول وه چیزمه‌له‌رنی اوز ایچیگه آلغان ایمش. آطلاسداغی جدولله‌ر تورك، روس وه اینگلیز تیلله‌ریده باسیلارمش.

یه‌کی تورکستان متخصصه‌لاری — «قیزیل اوزبیکستان»نگ 34 .6 .29 ده چیققان ساننده باسیلغان اکرام اوغلی اکمل‌نگ نطقندا «ماسکاو یوقاری اوقو یورتلاری برنچی مرتبه بو ییل ایچنده 60 اوزبیکستانلی متخصصنی تیارلاب چیقاردی. اوقونی بترگه‌ن اورتاقلارنك ایچیده سوسیالیستیك

اوزبیکستان توپراغیدا یاشاوچی ییرلیله‌ر زور پروسه‌نتنی تشکیل قیلادرلار» دیلمه کده‌در. اکمل اکرام «بو زور پروسه‌نتنی» نیچین آچیق سویله‌وده‌ن تارتینغان؟ بزچه بو، 60 کیشیلك متخصصلار ایچنده ییرلیله‌رنگ توتدیغی نسبی اوروننی بیلگیله‌ش قیین بولغاندان بولماساکیره‌ك. بو 60 متخصصنگ 29ی مهندس وه اقتصادچی ایمش. آرالارندان آنجاق ایکیسی خانملاردان ایمش.

IV — *باکوده مکافاتلانغان تورکستان طلبه‌له‌ری* — باکوده‌کی په‌داغوژی ته‌خنیکومله‌رنده اوقوچی تورکستانلی طلبه‌له‌رده‌ن بو ییل 8ی، اوقوشلارندا کورسه‌تکه‌ن موفقیتله‌ری اوچون پاره ایله (40—95 سومغاچا) مکافات آلغانلار. «شورالار تورکمه‌نستانی» 34 .5 .30 تاریخلی ساندا بو تریشقان طلبه‌له‌رنك اسمله‌رینی باسیب باشقالارنك‌دا بولاردان عبرت آلمالارینی قید ایتمه کده‌در.

V – تورکستاندا موزیقا-صنعت اولیمپیادی — اوتکه‌ن ایون آیندا تاشکندده تورکستان جمهوریتله‌رینك موزیقا-صنعت اولیمپیادی یاسالمشدر. بو اولیمپیادغا تورکستاننگ هه‌ر طرفدان 874 کیشی قاتناشمشدر. بولارنگ 400ی تورکستاننگ صنعت وه مدنی مرکزی سانالغان تاشکندنی ایلك تاپقیر اولاراق کورگه‌نله‌ر ایمش.

تورت کونلك بو موزیقا-صنعت اولیمپیادندا 874 کیشیده‌ن 84ی چالغی، ئه‌شوله، اویون وه باشقالاردا برنچیلکنی قازانیب، بولار رادیو آپاراتی، دوتار، تانبور وه باشقا نه‌رسه‌له‌ر ایله مکافاتلانغانلار. اولیمپیاددا برنچی اوروننی قیرغیزستان جمهوریتی وه اونك یتیم بالالار اویی حضورنداغی هوسکارلار توگه‌ره‌گی وه یاش بالالار تیاتری آلمشدر. تیاترنگ 11 یاشلق آرتیستی قاراملا بر تیپکی آراباسی (بسیقله‌ت) ایله مکافاتلانمشدر. ایکنچی اوروننی اوزبیکستان، اوچنچی اوروننی تورکمه‌نستان وه تورتونچی اوروننی تاجیکستان آلمشدر.

اولیمپیاددا برنچیلکنی قازانغانلاردان 14ی موسقوادا یاسالاجاق

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بوتون ساویتلەر اتفاقی یاشلارینڭ موزیقا-صنعت اولیمپیادیغا بارا تورغان بولغان. («قیزیل اوزبیکستان» 34 .6 .24).

تورکستان خلق کویلەری توپلامی

تورکستاندا یاشاب تورغان صنعتکارلاردان زاتایەویچ اسملی بر کشی کوب ییللاردانبەری تورکستان خلق موسیقی، کویلەری بیلەن مراقلانوب یورویدر. اوزون ییللار قازاقلار ایچندە یوروب توپلادیغی 1000 اولەڭ نوتلارینی 1925نچی ییلی نشر ایتکەن بو صنعتکار ینە مساعیسنە دوام ایتب، قازاغستاننڭ باشقا قسملارندان توپلادیغی 500 اولەڭ نوتلارینی 1931نچی ییلی نشر ایتدی.

بو ییلدا زاتایەویچ قیرغزلار ایچندەن توپلادیغی 250 قیرغز جری نوتلارینی نشر ایتمشدر. بو صورتلە تورکستان خلق موسیقی باپلغندان 1750 کوی بر صنعتکار قولی ایلە توپلانوب، هەر نەرسەدەن اول ملی حرث تاریخمز اوچون امنیت آستنا کیریتیلگەن بولدی.

بر یات صنعتکارنڭ تورکستان خلقی ملی حرث بایلیغنا کورسەتکەن علاقەسی شایان تقدیردر.

مەنە بو خلق ادبیاتی وە خلق کویلەری توپلاو ایشی تورکستانلی ادبیات وە صنعت مراقلیلاری اوچون سوڭسز بر مشغولیت ساحەسیدر. بو وادیدە کورسەتیلەجەك هەربر خدمت شبهەسز تورکستان ملی حرث تاریخندە مهم اورون توتاجاقدر.

1933/34نچی اوقو ییلی قالای اوتکەزیلدی؟

اورتا آسیا بیوروسی اوزینك 34 .5 .17 تاریخلی بر قرارندا بو ییلغی مکتب وە اوقو ایشلەرینڭ باریش وە نتیجەسینی قانیقارلق تاپماغانلیغنی بیلدیریب کیلەجەك 1934/35 اوقو ییلی اوچون آلدان بر قانچا حاضرلق قرارلار چیقارمشدر. بو کیلەجەك اوقو ییلی اوچون مخصوص اهمیت بیریلووی محلی جمهوریت وە ولایت فرقە وە حکومت مرکزلەرینە تنبیە ایتیلگەن قرارلاردان، بو ییل مکتب بنالارینڭ ایشکە یارارلق بر حالدا تعمیر ایتیلمەگەنلگی، قیشن مکتب بناسینی ایسیتو اوچون اوتون هەم بولماغانلیغی، معلملەرینڭ معاش وە تأمیناتسزلکدەن آغیر حالدە قالیب ایشلەرینی یولندا یوروتا آلماغانلقلاری، مکتبلەرنڭ درسلك وە باشقا اوقو قوراللاریلە تأمین ایتیلمەگەنلگی، محلی فرقە وە حکومت کشیلەرینك مکتب، عمومیتلە معارف ایشلەرینە اهمیت بیرمەدیکلەری، معلملەرنك مراجعتینی تیڭلەمەدیکلەری، خلاصە اوقو ایشلەرینی آلیب باریش اوچون لازم بولغان بوتون شرائطنڭ یوقلیغی وە بو یوزدەن اوقو ایشلەرینك قانیقارسز نتیجە بیلەن بیتکەنلگی آڭلاشیلادر.

*

تورلو خبرلەر:

«اسلام دولتلەرندە تبدلات»

توکیودا یاپون تورکیاتچیسی پروفەسور اوقوبو قوچی (Okubo Koçi) نڭ مسئولیتی آستندا «اسلام دولتلەرندە تبدلات» اسمندە 350 صحیفەلك مهم بر اثر نشر ایتلمشدر. یاپونیادا اسلام دنیاسی حقندا اڭ مهم بر اثر ساناالغان بو کتابدا تورك دنیاسینا کیڭ اورون آیریلمش وە تورك تاریخی، تورك مدنیتی حقندا دەگەرلی معلومات بیریلمشدر. تورکیەنڭ سوڭغو انقلابیندان وە روسیە اسارتندەکی تورك اولکەلەری وە اولارداغی ملی حرکتلەردەن بحث ایتیلرکەن غاسپرالی اسماعیل بیك، شهاب الدین مرجانی، آقچورا اوغلی یوسف بیك کبی مهم سیمالارلە آذربایجان، ایدیل-اورال، تورکستان وە قریم تورکلەرینڭ یولباشچیلارندان رسول-زادە محمد امین بیك، عیاض اسحاقی بیك، چوقای اوغلی مصطفی بیك وە جعفر سید احمد بیكلەرنڭ ترجمۀ حاللاریلە رسملەری باسیلمشدر. «ملی یول»، «استقلال»، «یاش تورکستان» وە «امل مجموعە» لارندان پارچالار آلینب درج ایتلمشدر. نفیس کاغدلی بو یاپونچا کتاب تەخنیکی باقیم-

دان‌دا كوب گوزەل باسيلمشدر. توركياتچی پروفەسور اوقوبو قوچی‌نك بو اثری توركلەرنی ياپونلارغا توغرو تانيتوغا بويوك خدمت ايتەجەگندەن بز توركلەرچە آلقيشلانيرلق بر كتاب‌در.

ياپونياداغی ايدل‌ـاورال مهاجرلەری آراسندا

رفيقمز «ياگا ملی يول»نڭ سوڭغو 80نچی سانندا «ياپونيادا ملی بارلق» باشلقلی توكيودان يوللانغان بر مقالەدە، ياپونيانڭ اڭ مهم جمعيتلەرندەن بری بولغان «پان پاسيفيك قلوبی»ندە عياض اسحاقی بيك‌طرفدان تورك خلقينك اوتكەن هەم حاضرغی حالی هەم كيلەجەگی حقندا قونفرانس بيريلگەنلگی يازيلادر. بو جمعيت اعضاسينڭ 80%ی آمريقالی، اينگليز، چينلی، روس وە باشقا بحر محيط كبير توگەرەگندە ياشاوچی ملتلەردەن بولغانيدان قونفرانس اينگليزچەگە ترجمە ايتلمشدر. دنيا تينچ‌ـلغينی بوزوچی قوممونيستلارغا، روسنڭ آقی هەم قيزيليغا قارشی سويلەـنگەنيدەن شو قونفرانسغا قاتناشغان روس سفارت اعضالاری قونفرانسنك مفهومينی ياقترماي سالوندان چيقيب كيتمشلەر وە سوڭرادان ساويت سفيری «پان پاسيفيك قلوبی»نك رئيسينە رسمی پروتەست ايتمشدر.

عياض اسحاقی بيكنڭ قونفرانسی اينگليز تيلندە چيقا تورغان «تايمس» هەم «ژاپانيس آدويراتايز» ناملی غازيتالاردا باسيليب چيقمشدر.

ياپونيادا ياشاوچی تورك‌ـتاتارلارنڭ برنچی قورولتايی طرفدان سايلانغان مركز اداره، ياپون باش پوليس ادارەسنە اوزينڭ تيلەكلەرينی تقديم ايتكەن. بو تيلەكلەردەن توبەندەگيلەرنی كيترەمز:

1 — ايدل‌ـاورال جمعيتلەری اعضالارينی رسمی دائرەلەردە روس ديب يورتماو. —

2 — اسملەرينك سوڭيغا قوشولغان «اوف»لارنی آليب تاشلاوغا مساعدە بيرو.

3 — بو جمعيتلەرنك ايشلەرينی روس شعبەسندەن چيقاريب، آيريم بر شعبەگە قويو.

4 — پوليس مأمورلەری تورك‌ـتاتارلار ايلە معاملەدە ايمديگە قادار روس تيلی قوللانسالاردا، بوندان سوڭ ياپونچا يا اينگليزچەگنە سويلەشو.

مركز ادارەنڭ بوتون تيلەكلەری پوليس طرفدان قبول ايتليب، «نيچی‌ـنيچی» غازيتاسندا باسيليب چيقمشدر.

*

«استانبول، آنقارا، ايزمير»

موسقوادا چيقا تورغان «نووی مير» (Новый Мир) مجموعەسينك شو يلغی 7 وە 8نچی سانلارندا بولتور توركيەگە كيليب، تورك دائرەـلەرندە طنطنەلی صورتدە قبول ايتلگەن ساويت اديبلەرندەن نيكولين‌نڭ توركيە حقندا وعد ايتديكی اثری يازيلا باشلادی. اثرنڭ اسمی «استانبول، آنقارا، ايزمير» بولوب، ايمديلك «استانبول» وە «آنقارا» بولەكلەری باسيليب چيقدی. نيكولين اثرينڭ «ايزمير» بولەگی‌دە باسيليب چيققانـدان سوڭ او حقدا «ياش توركستان» بيتلەرندە يازيليب كيچيلەجەكدر.

*

استانبولداغی آيا صوفيە جامعی موزەمی قيلبناجاق؟

استانبولدا چيقا تورغان كوندەلك «جمهوريت غازيتاسينڭ 4.9.34 تاريخلی سانندا اوقوديغمزا كورە، مشهور آيا صوفيە جامعی‌نڭ بعضی قسملارندا تاريخی اثرلەرنڭ كورسەتيلەجەگی تقرر ايتمشدر. بر موزە حالينا ئەيلەنترـيلەجەك بو قسملاردا بيزانس وە عثمانلی دورينە عائد اثرلەر قويولاجاقمش.

*

توزەتيش: «ياش توركستان»نڭ 57نچی سانی، 26نچی بيت، 11نچی قاتاردان باشلانغان جملەنك توزەتيليب توبەندەگيچە اوقولوشينی اوتونەمز: «اصل ايش، ايمپەرياليست دولتلەر يوغان يوموروقلاـری (Заправилы)نڭ ملتلەر جمعيتی پردەسی ايلە اونڭ بوش سوزلو ناطقلاری سوزلەری آرقاسينا سحرچيلەرچە بوقونوب ايشلەديكلەريدر.»

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Sieglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مديری: دوقتور طاهر شاكر.

Yach Turkestan

Septembre 1934 (Le jeune Turkestan) No. 58

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

يولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلری:

یللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

«برلیك» قاپاتیلدی

تورکیه مطبوعاتی بیتلەرندە، ملی تورك طلبه برلگی طرفندان استانبولدا آیدا بر تاپقیر چیقاریلیب تورغان «برلیك» غازیتاسینگ سیاسی یازیلار باسیب تارقاتغانیدان، قاپاتیلغانلغی خبر بیریلدی. «برلیك» 1933 نچی ییل تموز (ایول) آیینگ 2سندە دنیا یوزیگە چیقیب، ایمدیگەچە 12 سانی تارقاتیلمشدی. 13نچی سانی باسیلیب تارقاتیلار چاغندا توختاتیلمشدر.

مجموعەمزگە تیيشلی هەر تورلو يوللانغالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France